

KURAN'DAKİ İSLAMA ÇAĞRI, KUR'AN ÜZERİNDE GÖRÜŞ VE ARAŞTIRMALAR

İsmail Kaygusuz

Kısa Bir Giriş

Namaz sırasında Kuran sureleri “Türkçe okunabilir mi?”, “ezan dinin simgesidir, Arapça okunmalıdır” vb. tartışmaları yayılırken, Ankara’da Diyanet İşleri Başkanlığı “Güncel Dini Meseleler İstişareler Toplantısı” başlatmış. Dinde reform niteliğinde kararların alınması beklenen bu toplantılarda, çeşitli din uzmanları kurullarının görüşmelerinde Kuran’ın anlaşılmasında yöntemler tartışıldığını okuyoruz. gazetelerde.

Diyanet İşleri Başkanı **M. Nuri Yılmaz**, şu kısa açıklamayı yapıyordu :

“Dinin yorumlanıp anlaşılması ve genç kuşaklara aktarımı, cahil sofuların ve dar kafalılardan eline bırakıldığında, başta din olmak üzere bütün değerler sisteminin manipüle edilmesi kolaylaşır. Eski yöntemlerin yanı sıra Kitab-ı Mukaddes için de kullanılan farklı yöntemler de tartışılacaktır...Birey olarak herkes kendi görüşünü açıklayabilir, kitap da yazabilir, bağlayıcı değildir. Anayasal kuruluş olan Diyanet İşleri Başkanlığı’nın verdiği görüş bir noktada bağlayıcıdır, buna itibar edilmelidir.”

Son cümlelerden anlaşılana, kim ne söylese söylesin, ya da kim ne yazarsa yazsın ancak tartışmacı Diyanet uzmanlarının alacakları kararlar kesin ve bağlayıcıdır. Kendileri gibi düşünmeyen “Diyanet İşleri...” dışındaki bilim adamı ve araştırmacıların yazıp çizdikleri de, yorum ve açıklamaları da umurunda olmayacaktır. İslam tarihine ve İslamın diğer inanç alanlarına müdahale ederek , Hanefi Mezhebi kurallarınca değerlendiren müdahaleci Diyanet Kurumu, kendisini ve uzmanlarını, kararlarına-fetvalarına karşı çıkılamaz, eleştirilemez bir otorite, daha doğrusu “İcma-i Ümmed” olarak görüyor.

İslam dininin yorum ve açıklamaları ne zaman dar kafalı din softalarının elinden alınabildi biliyor musunuz? 3 Mart 1924’den 2 Haziran 1941 yılları arasındaki 17 yıl boyunca, yani Diyanet İşleri Reisliği’nin kuruluşundan Türk Ceza Kanununu 526.maddesinin ikinci fıkrasına eklenen “Arapça ezan ve kaamet okuyanlar 3 aya kadar hapis cezası, 10 liradan 200 liraya kadar hafif para cezasıyla cezalandırılır” biçiminde bir yaptırım getirilinceye dek. Mustafa Kemal’in 1926’da Elmalılı Yazır’a Türkçeye çevirmesi görevini verdiği Kuran, 22 Ocak 1932 yılından itibaren camilerde Türkçe okunmaya başlandı. 1932 Temmuz ayında ise ezanın da Türkçe okunmasına karar verildi ve dönemin Diyanet İşleri Başkanı Rifat Börekçi ezanın Türkçeleştirilmesinin “ulusal politikaya uygun bulunduğu” fetvasını vermişti. O dönemin çok karmaşık koşullarında Diyanet bu görevi hakkıyla yerine getirdi. Oysa hala “Türkiye Devletinin dini, din-i İslamdır” ilkesi Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 2. maddesini oluşturuyordu. Bu koşullara rağmen yasallaştırılan Kuran’ın ve ezanın Türkçe okunmasını, dönemin Diyanet İşleri Reisliği ülke düzeyinde uygulamakta dinsel hiçbir sakınca görmüyor. Ama, 61 yıl sonraki Diyanet İşleri Başkanı ve bilgin çevresi (!), Kuran’ın ibadet sırasında Türkçe okunmasına ancak “mazeret belirtildiği takdirde” izin veriyor; ezan ise “dinin sembolüdür” türkçeleştirilemezmiş. Demek ki M. Nuri Yılmaz, o tarihsel kişiliklerden daha büyük din ‘allame’si!

Oysa Kuran kendisinin, okuyup incelesin ve anlasınlar diye, Tanrı tarafından, her halk için kendi dillerinde verilmiş bir yasa sağlandığını öğretir (Kuran 41,44: **Eğer biz Kuran'ı yabancı dilde indirmiş olsaydık, diyeceklerdi ki: Ayetler geniş bir biçimde açıklamalı değil, Arab'a yabancı dilden (kitap) olur mu?...**). Araplara anlamaları için kendi dillerinde Kuran gönderilmişti (Kuran 12,2: **Biz onu anlayasınız diye Arapça bir Kuran gönderdik.**). Bu ayetin ışığında, insanların Kuran'ın yalnız Araplar için olduğunu farzetmesi gerektiği bile tartışıldı. Ama, sadece Araplar için değilse ve eğer Arapça anlamayan ve konuşmayan kimseler İslamı kabul etmek zorundaysa; en basit mantıkla, onların da Kuran'ı kendi dillerinde okumaları ve anlamaları gerekmez mi? Hakları değil mi?. Bazılarının akıllarının köşesinden bile geçmez, ama bu hakkı, yaklaşık bin yıldır Anadolu Alevileri kullanmaktadır; Kuran'ın tüm içeriğini, içsel (batını-tevil, mecazi) yorumları başta olmak üzere, saz-söz, şiir(deyişler, nefesler, düvazımam vb.) müzik ve semahlarla kaynaştırmış anadilde toplu tapınmalarını yapmaktadırlar...

Bilinmelidir ki, Muhammed dua etme sırasında, yani namazda Arapça okunması için asla ısrarlı olmadı. Peygamberin Kuran'ı, insanların kendi ana dillerinde okumalarını açıkça izin vermiş olduğu bilinmektedir. Bu izini almada birinciliği Salman-i Faris'e bağışladı (Ameer Ali, Syed, *The Spirit of Islam*, Methuen (Orijinal baskı London, 1922), 1965, s. 186). Böylece anadilde metinler İslam dünyasının birçok bölümlerinde geçerli oldu. Ayrıca Afgan asıllı bir fıkıhçı olan Abu Hanefi'nin (Ö.767) kurmuş olduğu Hanefi mezhebi, Arapça'dan başka bir dilde Kuran'ın okunmasını onaylamıştır (Grunebaum, Gustav von, *Medieval Islam*, Chicago University Press, 1961, s.152).

Başkan Yılmaz, Kuran'ın ve Peygamberin söylediklerine, buyruklarına değil, Diyanet Güncel İstişare Kurulunun aldıkları ve alacakları kararlara göre mi hareket ediyor? Bu açıkça siyaset yapmaktır; gerici ve İslamcı çevreleri, tarikatçıları ürkütmeme çabası bir yana, bunu yaparken yukarıda söylediklerinin tersine ' cahil din sofularının ve dar kafalıların' yanında yer alıyor. Böyle mi "eski yöntemlerin yanı sıra Kuran için kullanılan farklı yöntemler tartışılacaktır?"

Kuran'ın anlaşılmasında yöntemlerin tartışılması, gizli istişare toplantılarında değil açık açık yapılmalıdır. İslamın kutsal kitabı Kuran'ın anlaşılması, herşeyden önce anadilde çevrilmesi ve tapınma eylemlerinde ana dilde okunmasıyla başlar. Ancak, Kuran'ı anadilde ve birkaç kez okusak bile, hakkında geniş bilgi sahibi olmadan bu son kutsal kitabı tanımak olası değildir. Biz diyoruz ki, yetkin bilim adamları tarihçi ve araştırmacıların da katılacağı yaşayan, elde bulunan Kuran üzerinde açık bilimsel tartışmalar yapılmalıdır. İslam dinini ve tarihini safsataya, yalan ve yanlış bilgilere indirgemiş cahil ve çıkarıcı din adamlarına ve siyasetlerine dur, denilmelidir. Yüzlerce yıldır din ve Kuran adına Ortodoks Müslümanların (Sünnilerin) kandırıldığı, kafaların örümceklendirildiği yeter!

İslamın kutsal kitabı üzerinden tabular artık kalkmalı; tıpkı Batı ülkelerinde Tevrat ve İncil için Üniversitelerde ve açık medyada yazılan ve konuşulanlar gibi, Kuran hakkında bilimsel tartışmalar yapılmalıdır. Kuran'ın inişi, yazılışı, kaynakları, vahiylerin algılanışı; karşı çıkanların dayanakları, Kuran'ın anlaşılabilirliği, belirsizliği; Kuran yazıcıları ve esinlenen kişiler, Muhammed'in öğretmenleri; Mekke ve Medine Surelerindeki farklılaşmalar; İlk üç halifenin Kuran derlemesi ve resmi Kuran dışındaki surelerin toplanıp yakılması; resmi Kuran metinleri dışındaki çalışmalar; Emevi dönemindeki Kuran üzerinde tahrifatlar vb. konular açıklığa kavuşturulmalı, tartışılmalı. Bilimsel namusa öncelik veren, çıkarlarından arınmış, ilkeli din bilginleri ve tarihçilerin, 21.yüzyılın insanı olduklarını artık göstermeleri ve bu tartışmaya katılarak gerçekleri korkusuzca yazıp konuşmalarını istiyoruz. Aşağıda bu konuda daha önce hazırlamış olduğumuz bir araştırmamızı sunuyoruz.

I. Bölüm

Kuran'daki İslam ile Uygulamadaki İslam Farklı mıdır?

Farklı olmalıdır ki, son yıllarda İslami gericiliğin ve siyasi İslamın karşısına, “Kuran İslamı” ya da “Kuran'daki İslam” kavramlarıyla çıkıyorlar. Hatta İslam dünyasının Kuran'dan sapmış olduğu ve din olarak gösterilenlerin hiçbirinin Kuran'da bulunmadığını ileri sürmektedirler. Toplumda ilerici Sünni din bilginleri ya da aydın din adamları olarak nitelenen bu kişiler kendilerine, bir Kuran söylemi olan ‘uyarıcılık’ görevi yüklemişlerdir. Böylece Kuran'dan sapmış ve safsataları din sayanları uyarıp Kuran'a çağırıyorlar. Kuşkusuz bunlara göre Kuran'da bulunan tüm bilgiler Tanrının sözleridir; dünya ve ahiret yaşamına bunlar yön verir, aradığın her şeyi ve doğru yolu ancak onlarda bulabilirsin.

Aklı, bilimi değil, çoğunlukla Kuran'daki vahiyleri yolgösterici olarak sunuyorlar. Bilmiyorlarmı ki, safsatalar dedikleri dinsel söylenceleri, biçimsel kuralları, öbür dünya öykülerini uyduranlar Kuran'dan esinlenen din bilginleriydi? Hep camilerde din ahlakı yerine safsatalar dinlemiş inançlı insanlara, bu gibi kişilerin aklına yatkın Kuran yorumları çok hoş ve çekici geliyor. Oysa bulanık suyu geçmek için, kaynak suyundan köprü yapılmaz, diğer bir deyişle “suyu suya köprü yapıp” geçemezsiniz. Yalnız Kuran'a çağırarak insanları safsatalardan uzaklaştırmak ya da din devleti kurma düşüncesinden beri almak olası değildir: Bu girişimler ve bu alanda yoğunlanmış çabalar, insanları Kuran'ın dogmatikliğine bağlayarak akli ve bilimi yoksaymağa yöneltmek, özgür düşünceye keskin balta indirmektir. Biz başarılı ve barışçıl geleceği Kuran'a, Kuran İslamı'na bağlama çabalarını, Türkiye toplumuna yapılacak bir iyilik olarak göremiyoruz.

Kaldı ki, Tanrı ve Peygamber adına Kuran'daki İslamı savunmaya, yorumlamaya geçenlerin ve uyarıcılığa soyunanların, Muhammed'in yaşamının son 23 yılında tamamlanmış olan gerçek Kuran'ın büyük tahrifat ve değişikliklerle günümüze ulaşmış olduğunu bilmemeleri olanaksızdır. Elimizdeki Kuran Muhammed'in Kuran'ı olmaktan çok uzaktır; ilk üç halife ile Emevi hanedanının Kuran'ıdır. Benjamin Walker'ın dediği gibi belirli amaçları için ve kendi siyasetleri doğrultusunda onda büyük değişiklikler yapmışlardır:

“İlk halifelerden Ebubekir, Ömer ve Osman'ın Kuran metninde yaptıkları değişiklikler kişisel ya da kuramsal nedenlerden dolayıydı. Emeviler tarafından yapılan değiştirmeler ise, siyasal, hanedanlık ve sömürgeci-yayılmacı hedeflerinden ötürüdür. Kuran'daki değişimler, İslam inancına daha farklı bir hüviyet vermek, özel olarak Arap yazısını desteklemek, Arap nasyonalizmini korumaya almak ve Arabizm eğilimlerini güçlendirmek için gerekli görüldü.” (Benjamin Walker, *Foundations of Islam, the Making of a World Faith*, London: Peter Owen Publishers, 1998, s. 170)

Doğruymuş gibi görünen Kuran İslamına çağırma çabaları hem devlet tarafından, hem de aydınlar tarafından büyük onay ve teşvik görüyor; bu tutumuyla davlat laiklikten gittikçe daha fazla uzaklaşıyor. Kısa dönem için yararlı görünen bu sergilemenin, uzun dönemde tehlikeli sonuçlar ortaya koyacağı unutulmamalıdır. Oysa devlet, bu çabaları toplumun, devletin içinde devlet gibi duran Diyanet'in, yeniden yapılanmasının hazırlıkları gibi algılamasını istiyor. Ama, asıl bu planlı girişim ve çabalar madalyonunun bir de öbür yüzü var: ‘Alevileri de Sünnilerle Kuran'da, Kuran İslamında bütünleştirmek!’. Bu plan çok sinsice ilerlemektedir. Planın karar aşaması Şubat 2001'de, Diyanet İşleri Başkanlığının İl Müftülerine sunduğu ve Aleviliğin Sünni Hanefi mezhebine bağlı bir tarikat olduğunu açıklayan -sonra geri alınan- ‘Gizli Alevilik Raporu ile ortaya konuldu. (Gizli rapora yanıt için bkz. İ.Kaygusuz, “*Diyanet İşlerinin Alevilik Değerlendirmesi ve Gerçek Alevilik*”, www.Alewiten.com/genel)

'Alevileri ve Sünnileri Kuran İslamında bütünleştirmek' kavramı, aynı çevrelerin ve devletin desteğini alan Prof.Dr.Orhan Türkdoğan 1996 yılında yayınladığı "*Alevi-Bektaşî Kimliği*" kitabıyla güncelleştirmişti. O zaman, yazarın tamamıyla Türkçü ve Sünni bakış açısıyla Aleviliği incelemeye çalıştığı ve sosyal antropolojiyi inanç ve düşüncelerine alet edip, metodolojinin sınırlarını zorladığı bu kitaba kısa bir eleştiri yazısı yayınlamış (İsmail Kaygusuz, *Görmediğim Tanrıya Tapmam*, İstanbul: Alev Yayınları, 1996, s.179-198). Orada, bu görüşün hatalı, çabaların boşuna olduğu üzerinde durmuştuk. O yazıda değindiğimiz Kuran'daki değişikliklere ilişkin bölümü kısaltarak ve birkaç küçük eklemelerle buraya alıyoruz:

Kuran'ın açmazları vardır, Değişikliğe Uğratılmıştır

"Alevi geleneğinde, Kuran'ın açmazları vardır, değiştirilmiştir şeklinde uydurma iddialar vardır' diyen Prof. Dr. Orhan Türkdoğan, değerlendirmelerini bir Sünni din adamı gibi, 'Kuran gerçekleri' dediği İslamın Sünni yorum ve görüş açısı bağlamında yapmıştır. En çok üzerinde durduğu ise 'Kuran'da, Kuran gerçekliğinde bütünleşme' olgusudur. Ayrıca bu konuda düşüncesini sorduğu, Diyanet'ten emekli bir müftünün aşağıdaki sözlerini önkoşul görmektedir:

'Bu grup, herşeyden önce kendini müslüman şemsiyesi altında (*yani Sünnilik şemsiyesi altında, öyle mi? . İ.K.*) görmeli ki uyum sağlayabilsin. Yani ben de İslamım demeli. Bu olmadığı takdirde böyle bir bütünleşme son derece güçleşir... Eğer biz Diyanet mensupları olarak, Alevi çocuklar üzerine iyi niyet çevresinde yaklaşır; Kuran ve Peygamber yoluna dayalı hakikatleri açıkladığımız takdirde bu Alevi gençleri kazanmamak için bir sebep göremiyorum.' (*Alevi-Bektaşî Kimliği*, İstanbul, 1995, s.428)

"Görülüyor ki, Türkdoğan'ın koşullarını bile koyup, ağzında yuvarladığı 'bütünleşme', Alevilerin Sünnilik içinde eritilmesinden geçiyor. Ancak Türkdoğan kitabında, üzerinde durduğu 'Kuran'da, Kuran gerçekliğinde bütünleşme' varsayımını işlerken, önce, ortadan kalkması gereken bir kuşkudan söz ediyor; Alevilerin Kuran'ın değiştirdiğine inanması:"

'Tüm Alevi ocaklarında rastladığımız bir önemli nokta da, Kur'an'ın 'Onlar' dedikleri Hz. Ebubekir, Ömer, Osman tarafından tahrif edilmiş olduğudur. Hatta, buna Muaviye'yi - peygamberimizin sır katibi olması nedeniyle - de katmış bulunmaktadır. Bu husus, gelenekli aleviliğin teolojisine adeta nakşedilmiştir. Oysa, Kur'an için Cenabı Allah: 'Onu biz indirdik, koruyan da elbette biz olacağız' (*Kuran* 15, 9) buyurmaktadır. Hal böyle iken hem Kur'an'a inanır görünmek hem de tahrif edildiğini iddia etmek sistematik bir düşünce tarzı kabul edilemez. " (*Agy.*, s.540-41)

"Dinsel önyargılarıyla hareket etmekten kendini alamıyan Prof.Dr. Orhan Türkdoğan Alevilerin bu iddiasını kökten reddediyor. Çünkü dogmatik bakıyor. Konuştuğu tüm Alevi ocaklarında Kuran'da değişiklikler yapıldığını duyduğu halde, bir kez olsun bu iddianın doğruluğunu araştırma gereğini duymuyor. Bir bilim adamı, ortada bir iddia varsa, o iddiayı enine boyuna araştırıp karşı tezlerle çürütmeye çalışır; Tanrının korumasına sığınarak değil! Yüzyıllardan beri Alevi inancı, 'Osman'ın Kuranı' diyerek, eldeki Kuran'a itibar etmemiş, kuşkuyla bakmıştır. Oysa eldeki yaygın Kuran, Halife Osman'ın da değil, Emevi halifelerinden Abdul Melik ve oğlu Mervan II'nin Kuran'ıdır."

"Hiçbir Ocakzade'nin ileri sürülen değişikliklerin ne olduğunu açıklayamamasına rağmen - ki bunu zaten onlardan bekleyemezsiniz - kuşaktan kuşağa aktarılmış bu geleneksel bilgi tarihsel gerçeklere dayanmaktadır. Çeşitli kaynaklardan bazı örneklerle bu

gerçeklerin bir kısmını açıklığa kavuşturmaya çalışalım. Moojan Momen adlı araştırmacının Oniki İmamcı Şiiğin bütün öğretilerini ve tarihini anlatan kitabının (*An Introduction to Shi'i Islam*, Yale University Pres, 1985) Kuran'a ilişkin bölümlerinden yapacağımız kısa bir özetle bunları göstereceğiz:"

'Kur'an metni sorununa gelince; erken Şiilerin Kur'an'ın değiştirilmiş ve ondan bazı bölümlerin çıkartılmış olduğuna inandıklarını hemen belirtelim. Abbasi sarayında, özellikle halife Muktedir (908-932) zamanında büyük nüfuz sahibi olan Şii Navbakhti ailesinin bile bu görüşe taraftar olduğu söylenir. Oniki İmamcı hadisler koleksiyonunun en yetkin ve en eski toplayıcısı El-Kolayni'nin (Ö.939-40) rivayet ettiği hadislerden birkaçında bu görüşe bazı ipuçları vermiş olduğu görülür (Kolayni, *El-Kafi*, Vol.I, s. 228-229). 950-1022 yılları arasında yaşamış olan Şeyh El-Mufid'a göre ise, Kuran'dan Ali ve soyundan gelenleri (İmamları) öven bölümler, onların düşmanları tarafından çıkarılmış, fakat herhangi birşey eklenmemiştir. El-Mufid daha sonra bu görüşlerinde bazı değişiklikler yapmış ve bu kez özellikle Ali tarafından Kur'an metninde yapılmış yetkin ve değerli yorumların atıldığını görüşüne varmıştır.' (Moojan Momen, *An Introduction to Shi'i Islam*, s.81)"

"Görüldüğü gibi üçüncü halife Osman'ın zamanında erken metinlerin toplanmasıyla oluşturulan yeni Kuran metnini erken Şia'nın kabul etmediğine ilişkin kanıtlar vardır. Abbasi döneminin Sünni ve Şii Kuran yorumcuları ve Hadis toplayıcıları arasında tartışmalar oluyordu. İmamlardan rivayet edilen Kuran'a ilişkin hadisler ve Kuran'ın Ali kopyasından ayetler de 'Kur'an tahrifatını' ispat etmektedir."

"Aşağıda Moojan Momen'in, 1628-1699 yılları arasında yaşamış bilgin Muhammed Bakır Maclisi tarafından hazırlanmış çok önemli Hadis Koleksiyonu olan "*Bihar al Anwar*"dan, kendi kitabına almış olduğu bazı örnekleri veriyoruz:"

'1) Kur'an Sure 3, Ayet 33: 'Allah, Adem, Nuh, İbrahim ailesi ve İmran ailesini (Meryem ananın geldiği aile) bütün varlıkların üstünde kıldı. Bu ayette 'İmran ailesi'nden sonra gelen 'Muhammed'in ailesi, yani Ehlibeyt' atılmıştır.' (Al-Kummi, *Tafsir*; Al-Ayyashi, *Tafsir* ve diğer kaynaklardan aktaran Maclisi, *Bihar al-Anwar*, Vol. 23, s.222-8; 25, 26, 48, 49)"

'2) Kur'an Sure 25, Ayet 28: 'Keşke dost olarak böyle birini seçmeseydim.' İmam Cafer Sadık der ki: 'Bu ayet, Ali'nin Kuran'ında, keşke dost olarak (bu) ikinciyi seçmeseydim, şeklindedir ve bu bir gün ortaya çıkacaktır.' Bu, Muhammed'in Mekke'den kaçışı sırasında mağaradaki ikinci kişi olan ve bundan dolayı da '*ath-thani*' (İkinci) olarak bilinen Ebubekir'e açık bir göndermedir.' (Alam İbn Sayf al-Hilli, *Kanz Jami'al Fawaid*'den aktaran Maclisi, *Bihar al-Anwar*, Vol. 24, s.18-19, No.31.) (*Çok ilginçtir bunu izleyen 29. ayetin anlamı: Çünkü bana zikir (Kur'an) gelmişken, o beni ondan saptırdı. (Ancak) Şeytan insanı yüzüstü bırakıp rezil rüsvay eyler biçimindedir ve görüldüğü gibi Ebubekir'in bu iki ayete değişiklik yapması nedenleri vardır.İ.K.*)

'3) Kur'an Sure 3, Ayet 110: 'Siz ümmetlerin en hayırlısısınız (hayr el-umma)' değil, 'Siz İmamların en hayırlısısınız (hayr el-a'imam)' olması gerekiyordu. (Al-Ayyashi, *Tafsir*'den aktaran Maclisi, *Bihar al-Anwar*, Vol.24, s.153, No.1,2)"

'4) Kur'an değiştirilmiştir; şöyle ki, haleflerin (yani *awsiya'nın*, *İmamların*) ve inanmayan ikiyüzlülerin (*munafikun*, *İmam düşmanları*) isimleri atılmıştır. (at-Tabari, al-Ihticac'dan aktaran Maclisi, *Bihar al-Anwar*, Vol.24, s.195-6, No.19) Kur'an yorumu

(tefsir), Sünnilikte olduğu kadar Şiilikte de önemli dinsel bilim dalı olmuştur. Bununla birlikte Şiiler, İmamlar tarafından (özellikle Zeynelabidin, Bakır, Cafer Sadık ve İmam Rıza-İ.K.) yapılan Kur'an ayetlerinin batını yorumlarını (tawil) vurgulamaya eylem göstermişlerdir.' (Moojan Momen, agy, s.172-173, 337-338)

“Bir başka örnek: Peygamberin eşlerinden Ayşe'den, aslının 200 ayet olduğu ve elimizdeki Kuran'da ise 73 ayetinin mevcut bulunduğu bir sureye ilişkin hadis rivayet edilir. Bu rivayeti kaydeden yazarın, birinci ve ikinci halifeler zamanında (632-644) ayetlerinin çoğunun atıldığını söylediği sure 33 numaralı Ahzab Suresi'dir. (Asghar Ali Engineer, *The Origin and Development of Islam*, Bombay: Orient Longman Ltd., 1980, s.136) Bir çok ayetleri (28, 30, 32, 37, 50) peygamberin eşleri hakkında gelen bu surenin Ayşe'yi doğrudan ilgilendirmesi, bizce rivayetin gerçekliğine önemli güç katmaktadır.”

“İkinci örnek, peygamberin Mirac'ını belirleyen İsra Suresi'nin (17,1) birinci ayetinde kullanılan bazı isimlerin, surenin iniş tarihiyle uyumsuzluğudur. 618 ile 620 yılları arasında inmiş olan bu Sure'nin ilk ayeti: 'Noksan sıfatlardan münezzeh olan Tanrının, Muhammed kulunu Mescid-i Haram'dan (Mekke'deki Kabe'den), çok uzaktaki Mescid-i Aksa'ya (Kudüs'deki al-Aksa camisi) götürdüğünü' anlatmaktadır. Henüz içinde putların bulunduğu ve İslamın eline geçmemiş olduğu o tarihlerde Kabe'ye 'Mescid-i Haram' denilip denilemeyeceği bir yana, Halife Ömer'in 640'da fethettiği Kudüs'de, Süleyman Peygamber Tapınağı kalıntısı üzerine yaptırdığı caminin adı olan 'Mescid-i Aksa', bu tarihten 18-20 yıl önce inmiş ayette nasıl geçebilir? Bunu haklı olarak bilim adamları sorguluyor. (Jean-Patrick Guilliam et ses collaborateurs, *Le Livre de l'Echelle de Mohamet*, Paris-1991, s. 41-42) Mevcut olmayan caminin adı bu ayette elbette geçmez. Ama, cami yapıldıktan sonraki Ömer'in ve Osman'ın değişiklikler yaptığı Kuran'da geçer.”

“İmam Hasan ve İmam Hüseyin'den başlayarak, bir sonraki İmam'a ve soyundan gelenlere devredilen emanetler arasında '*Fatima Mushafı*' ve '*Ali'nin Kur'an kopyası ve Tafsir*' gibi kitaplar vardır. (Moojan Momen, agy, s.150) Şimdi bunların hepsi nerededir bilemiyoruz. Sadece Ali Kuranı'nın Hindistan'da olduğu söylenmektedir(!). Ancak hiçbirinin Osman'ın Kuranı'yla, daha doğrusu Mervan ve Abdulmelik'in resmi Kuranlarıyla ilgisi olmadığı açıktır. Ayrıca Samanoğulları döneminde, 940'larda Nişabur'dan Çin'e elçi olarak gönderilen Arap gezgini ve coğrafyacısı Abu Dulaf'ın yapıtında İmam Zeynelabidin'in oğlu 'Zeyd soyundan gelenlerin yönettiği Alevi Bagraç Türkleri arasında, Sünni Kuran'ına benzemeyen bir (Ali) Kuranı' diye söz ettiği Kuran'dan da anlaşıldığı üzere, (Abu Dulaf'tan aktaran Yakut, *Mudjam al Buldan III*, Beyrout-1376/1957, s.441-442) Aleviler ilk üç halife ve Emevilerin üzerinde değişiklikler yaptıkları yaygınlaştırılmış Sünni Kuran'ına kendilerini bağlı görmemektedirler. İşte yazarın ziyaret ettiği 50 seyyid ocağından dinlediğini küçümseyerek söylediği, 'reel Alevi geleneği' bu gerçeklerden kaynaklanıyor. Görüldüğü gibi, Alevilerin Kuran'ın tahrif edildiğini ileri sürmelerine 'sistematik bir düşünce tarzı değildir', demeye kimsenin hakkı ve yetkisi yoktur.”

“Orhan Türkdoğan bir Prof. olarak bilim adamı ve de Sünni kimliğiyle, 'Kuran'ın tahrif edildiğini idda etmek, dinden çıkmak anlamına geliyor' dediğine göre; o zaman 1400 yıldır bu iddiayı öne süren Aleviler, Sünnilerle nasıl ve hangi Kuran modelinde bütünleşeceklerdir? Aslında Türkdoğan'ın dilinin ucunda olup da söyleyemediğini biz söyleyelim: Alevi ve Sünnileri Kuran'da bütünleştirmenin tek yolu Alevileri Sünnileştirmektir. *Alevi-Bektaşî Kimliği*' kitabı bu amaca hizmet etsin, böyle bir kimlik yaratmaya yarasın diye hazırlanmıştır.” (agy.s.193-198)

Kuran Tabu Olmaktan Çıkartılmalı Ve Tartışılmalıdır

İslam dininin, Muhammed'e vahiyler halinde indiğine inanılan kutsal kitabı Kuran'ın, büyük değişikliklere uğratarak günümüze ulaştığı gerçeği yadsınamaz. Birinci bölümde Şii ve Alevilerin kendi inançları açısından Kuran'daki değişikliklerden verdiğimiz örnekleme, ekleme ve çıkarmalarla yapılmış olan asıl değişikliklerin içerisinde çok az yer tutmaktadır. Bütün bu yapılanlar, ilk dönem Arap kritikçileri, Emevi-Abbasi yönetimi karşıtları ve özellikle birçok Hadis yazarları ve Kuran yorumcularından ulaşan bilgiler ve diğer tarihsel verilerin incelenmesiyle, bilimsel olarak kanıtlanmıştır. Hristiyanların vahiy kitabı İncil'in değişikliğe uğratıldığı ve Lucas, Paulos, Mathius, Markos vb.nüshalarının bulunduğu, ama hepsinin de kutsandığı ortadayken; Kuran'da tek bir harfin bile değiştirilmediğinde ısrar eden İslam bilginleri ve uyarıcıların amacı nedir? Kuran'ın kutsallığını yitireceğinden, değerinin azalacağından mı korkuyorlar? Hayır, asla bekledikleri olumsuzluklar gerçekleşmeyecektir; tam tersine inananlar Kuran'ı akılcı ve mantık çerçevesinde okuyarak çağının yaşam anlayışı içinde algılayacaktır. Kuran'ın değiştirilmediğini-değiştirilemeyeceğini-değişmezliğini iddia etmiş ve bu iddiayı sürdürenlerin hiçbir bilimsel dayanağı yoktur. Kendi iktidarlarını genişletmek ve çıkarlarını korumak için Muhammed'in Kuran'ında değişiklik yapan yönetici kişi ve hanedan mensuplarıyla, tek harfinin bile değişmediğini söyleyerek dindar insanları kandırmayı sürdürenler aynı ortak anlayıştadır; yerlerini korumak ve çıkar hesapları!

Aşağıda II.Bölüm'ü oluşturan yazı, İslamın kutsal kitabı Kuran üzerinde farklı düşünceler, görüşler ve nesnel değerlendirmeleri içeriyor. Yukarıda giriş bölümünün son paragrafında ortaya koyduğumuz konular üzerinde, gerçekçi tarihsel bilgilerin ışığında araştırma ve açıklamalar, akılcı yorumlar bulunmaktadır. Yazıyı Benjamin Walker'ın *Foundations of Islam, the Making of a World Faith* adlı yapıtından çevirdik. (*) Konuya ilişkin sürülen görüş ve düşünceler, düşmanca suçlamalar ve tehditlerle değil, hoşgörülle karşılanıp, tartışmalar bilimsel ağırlıklılıkla yapılmalı. Kuran üzerinde açık tartışma tabu olmaktan çıkartılmalıdır.

II. Bölüm

KURAN ÜZERİNDE GÖRÜŞLER VE NESNEL DEĞERLENDİRMELER

1. Ortodoks İslamın Kuran İnancı

Ortodoks Müslümanların inancına göre İslamın kutsal kitabı Kuran, Tanrı ile birlikte varolmuş, yaratılmamış ve ölümsüzdür; tümüyle tanrının gönderdiği vahiyleri içerir, değiştirilemez özelliği olan sonuncu kutsal kitaptır.

Özgün Kuran'ın, Tanrı tahtının yanbaşında sonsuza kadar saklanan bir levha üzerine (**Kuran 85, 22:..O, aslı levh-i mahfuzda bulunan şerefli Kuran'dır.**), ışık ışınlarıyla yazıldığına inanılır. Bu ilk metin dünyanın yaratılışından çok önce cennette vardır ve hakkında, bütün vahiylerin ilk göksel örneği ana kitap "Ummu'l-Kitab" olarak konuşulur (**Kuran 13, 39: Tanrı isterse siler, isterse sabit bırakır. Bütün kitapların aslı onun yanındadır. Hiç bir şeyi bozulmayan ana kitap levh-i mahfuzdur.**).

Tanrının yardımıyla kitabın parçaları, yirmi üç yıl boyunca Muhammed'e tanıtılan biçim içinde bölüm bölüm gönderildi. Bu, hem Mekke'de hem de Medine'de melek Cebrail aracılığıyla gerçekleşti ve biraraya getirilen malzemeden Kuran metni oluşturuldu.

Kuran, Allahın ve meleklerin dili olan en yalın Arapça ile yazılmış bir mucizedir (**Kuran 29, 50: Ona, Rabbinden başkaca mucizeler (ayetler) indirilmeli değil miydi?derler. De ki: mucizeler ancak Allahın katındadır-ya da-Ayetlerin indirilişi ancak Allahın kudretiyle ilgilidir. Ben ise sadece apaçık bir uyarıcıyım**). Her sure (sayısı 114), her ayet (6204 ile 6239 arasında), her cümle, her kelime, her hece, her harf -ayetler, sözcükler, heceler ve harflerin sayısı İslam otoritelerinin hesaplarında farklılık göstermektedir-Tanrı tarafından vahyedilmiştir. Kuran'dan ayetler peşpeşe sıralanırken, genellikle "Allah dedi ki" (*kala Allahu*) deyiimiyle giriş yapılır, zira yazarı Tanrıdır. Kuran'ın eski peygamberlerin ve saygıdeğer atalarının yasamlarını ve güvenilir bir dünya tarihi anlattığı söylenir. Bazı eski çağ kralları ve İsa'yla ilgili gerçek olaylar ve de insan ırkının kaderine ilişkin malzeme sağlar. Bu malzemeler yalnızca, Hristiyan ve Yahudi kutsal yazılarında bulunan eksik versiyonları tamamlar. Kuran evrensel aklın özetidir.

Dindar Müslümanlar, bütün bilimler ve ustalıklar dahil olmak üzere, insan bilgisinin her türlü görünüşünün köklerinin Kuran'da olduğuna inanır. Ancak, onlara göre bunu, kitabın sırlarını kavrayacak yeterlikte içgörüye sahip olanlar bilebilirdi. Kuran asla değiştirilemez. O asla değiştirme ya da ıslah etme konusu olamaz. Kutsal bildirimler kitaba kaydedildikten sonra vahiy kalemi artık kurumuştur. Göksel ilham sona erdi ve söylenecek bir şey kalmadı. Ona hiçbir şey eklenemez ve çıkarılamaz. Her etkinlik alanındaki erkek ve kadınların rehberliği için gerekli bütün bilgileri içerir. Kuran sadece dinsel alanı değil, aynı zamanda yaşamın her çevresini kapsayan sosyal, kültürel, ticari, törensel, askeri, hukuksal, yurttaşlık hakları, suc ve müslümanların yönetimsel yasalarını oluşturur.

2. Kuran ve Melek Cebrail

Tanrı tarafından Muhammed'e iletilen bütün vahiylerin aracısı, bunları Peygambere ulaştıran "ünlü ulak, haberci" (1) Cebrail'di (**Kuran 81, 19: O (Kuran), şüphesiz değerli, güçlü ve Arşın sahibi (Allahın) katında itibarlı bir elçinin getirdiği sözdür.**). Bu ayetle, Kuran'ın kişilik olmayan (impersonal) karakterini güçlendirmek ve Muhammed'in Mekkeli karşıtlarının, onun bildirimlerinin hepsinin kendi uydurması olduğu iddialarını reddetmek ya da ileri sürülenlerin tersini ispatlamak için açıklık getiriliyordu. Kuran'da Medine dönemine kadar Cebrail hakkında bir açıklama görülmez ve daha sonra Kuran'ı indiren (**Kuran 2, 91:... Halbuki o Kuran, kendi ellerinde bulunan Tevrat'ı doğrulayıcı olarak gelmiş hak kitaptır...**) melek ve bir yardımcı olarak (**Kuran 66, 4:...bilesiniz ki onun dostu ve yardımcısı Allah, Cebrail ve müminlerin iyileridir...**) sadece iki kere adı geçer. Başka ayetler içinde ad olarak verilmese de ona göndermeler yapılmaktadır. Böylece Cebrail, Muhammed tarafından "açık ufku"(**Kuran 81, 23: Andolsun ki o elçiyi (Cebrail'i) apaçık ufukta gördü.**) "en yüksek noktasında"(**Kuran 53,7: ...Sonra en yüksek ufukta iken gerçek görünüşüyle doğruldu.**) görüldü ve sonra aralarında iki yay boyu uzaklık kalıncaya yaklaştı (**Kuran 53, 9: Aşağı sarktı. Ona iki yay arası kadar, hatta daha da yakın oldu.**). Başka bir fırsatta Muhammed, bu dünya ile öteki dünya arasındaki sınırı gösteren sidre ağacının (**Kuran 53,13: Sidretü'l- Münteha'nın (son ağaç, yani yaratıklar dünyasının son noktası demektir; bundan ötesi Allah'ın gayb alemidir) yanında bir kere daha görmüştü**) yakınında bir görüntüsüne tanık oldu.

Farklı geleneklere göre, başka kaynaklardan da esinlenildi. Zaman zaman bu esin, Tanrıdan onu getiren, Kutsal Ruh'dan geldi (**Kuran 16,103: Kuşkusuz biz onların: "Kuran'ı ona ancak bir insan öğretiyor"dediklerini biliyoruz. Kendisine nisbet ettikleri kişinin dili yabancıdır. Oysa**

bu apaçık Arapçadır.../Burada sözkonusu olan Ceبرا adında Bizanslı yaşlı bir Hristiyan köledir/).Bazan da Kabbacı kutsal yazılarda Tanrının kadınsı görünüşü olan Sakina'dan geldi.

Bir keresinde Muhammed, "melek bazen benim için bir erkek görünüşü alır" dedi. Onu tanımlaması istendiğinde şöyle yanıtladı: "Yüzü ve sakalı, Mekkeli yakışıklı genç bir adaminkine benziyordu. Başına nakışlı bir turban takmış ve çok süslü bir eyeri olan beyaz bir katıra binmişti." Bu genç adamın, Hristiyan Kalb kabilesine mensup olan Dahya İbn Halifa olduğu saptandı. (Glubb, John Bagor (Glubb Pasha), *The Life and Times of Muhammed*, 1979, s.249) Musa ibn Ukba'nın tanıklığında bildirilen bir başka geleneğe göre, Hira mağarasında gördüğü ilk görüntüden sonra, Hatice Muhammed'i Mekke'de oturan Hristiyan keşiş Ninovalı Addas'a götürdü. Cebrail'in Muhammed'e görünmesini ona anlattı ve keşiş şaşkınlık içinde sordu: "Ey Kureyşli kadın, nasıl olur da bu puta tapanların ülkesinde Cebrail'den sözedilir?" Sonra Hatice'ye, Cebrail'in Tanrı tarafından peygamberlere rehberlik için gönderilen koruyucu melek olduğunu açıkladı.

Al-Tabari'ye göre, Cebrail tarafından Muhammed'e iletilen vahiyleri Yahudilerin kabullenmek istememelerinin sebeplerinden biri, vahiylerin Yahudilerin koruyucu meleği Mikail tarafından değil de felaket (yıkım) meleği olan Cebrail tarafından gelmesiydi (Dan.12:1).Yahudiler, Muhammed'in Yahudi Korayza kabilesine karşı çıktığı kırımcıl seferi, Cebrail'in ona telkin ettiğine inanıyorlardı. Muhammed'in kendisi Cebrail'i Nuh'a, Musa'ya ve sert adaletli yönetici olan Ömer'e benzetir ve Mikail'i ise İbrahim, İsa ve Ebubekir'le karşılaştırırdı (Muir, Sir William, *The Life of Muhammed, from Original Sources*, Rev.edt. Edinburgh: John Grant-Orig.pub.1858-61-, 1912, s.231) Mistik Kabbala geleneğinde Cebrail ayın ruhsallığı ile (with the spirituality of the moon) bağlantılı, Mikail ise güneşin ruhsallığıyla ilişkilidir. (Frieling, Rudolf, *Christianity and Islam, Edinburgh*, 1978, s.47) Cebrail çoğunlukla asılsız-aldatıcı olan rüyalar düzeyine yakın durur, Mikail'in yeri ise, peygamberlikle akraba yakınlığında olan görüntüler düzeyindedir (Matt, Daniel Chanan, Zohar, *The Book of Enlightenment*, London, 1983, s.229).

3. Kuran'ın İndirilişi

Cebrail tarafından Muhammed'e getirilen Kuran vahiylerini o, alışık olunduğu biçimde daima kulaklarıyla işitmezdi; onlar doğrudan esinlenmeyle zihnine ve yüreğine düşerdi. Ayetlerin inişi (*tanzil*) bazan sözcüklerle, bazan anlayabileceği bir görüntü biçiminde ve bazan da rüyalarla olurdu. Muhammed bu şekilde almış olduğu vahiyleri yazıcılarına dikte ettirirdi (yazdırırdı). Vahiyler çoğunlukla garip sesler ve belirtilerle bildirilirdi.

Yine çoğu durumlarda vahiyler, Peygambere beklenmedik bir biçimde ve tuhaf zamanlarda inerdi: Örneğin, attan inerken, saçlarını yıkarken ya da yemek yiyerken (A.J. Wensinck, *SEI (Shorter Encyclopeia of Islam)*, ed. H.A.R. Gibb and J.H.Kramers, Leiden-Brill, 1974, s. 624). Bazan bir toplantı anında bir soruya, ya da bir olay üzerinde fikri sorulduğunda, konuşmaktan kaçınmadığı zaman yanıt olarak, yahut da özel koşullar için ondan beklenen anında yorum gerektiğinde, ona aydınlatıcı vahiy bir çözüm gibi ulaşıyordu. Bu tür vahiyleri, bir vahiy gelme anına kadar ertelenemeyecek kararları almak zorunda kaldığı anın gereksinimleri olarak yazdırdığı görülmekte. Böyle zamanlarda Muhammed'in Tanrıdan hemen yölgöstericilik sağladığı bilinmekteydi.

Günlük ilgilerin önemsiz rastlantıları, geçici kaygıların küçük yerel çıkışları ve kısa anların diğer olayları çoğu kere bir Kuran (pasajını) suresini genişletir, teşvik ederdi. İçlerinde muhaliflerini lanetlediği kişisel zayıflıkları hakkında da ayetler vardır. (**Kuran 111, 1 : Ebu Leheb'in iki eli kurusun, kurudu da...**) Örneklerden en tanınmış, bir keresinde Abu Ruhm al-Ghifari adlı sahibisi, kazayla Muhammed'in ayağını incittiği zaman; ona yapmış olduğu büyük kötülüğü

bütün zamanlar için sonsuzlaştıracak bir Kuran ayeti gelecek diye, büyük korkuyla etkilenip beklemesiydi.

Bazı vahiylerin gelişine muhaliflerin saldırıları neden oluyor, bazılarını da kendi önderliğine ilişkin yükselebilecek itirazları önceden kapatmak için alıyordu. Bazısı siyasal ve toplumsal talepleri karşılamak için geldi. Bazısı ise ettiği yeminlerden onu kurtarmak (**Kuran 66, 2: Allah (gerektiğinde) yeminlerinizi bozmanızı size meşru kılmıştır. Allah sizin yardımcınızdır...**) ya da inanmayanların ve kafirlerin öldürülmesini haklı çıkarmak (**Kuran 47, 4: İnkâr edenlerle, inanmayanlarla karşılaştığınız zaman boyunlarınızı vurun-ya da-Ne zaman muharebede küffarla karşılaşırsanız, boyunlarınızı vurun**) için geldiler. Ayetlerin bir çoğu, savaşlar ve seferler, birlikler için günlük emirler üzerinde bildirimleri temsil etmekte ya da kabile başkanlarıyla barış anlaşmaları yahut bir yağma seferi sonrası ganimet bölüşümünü hikaye etmektedir (**Kuran 8, 41-42: İki uzunca paragraf oluşturan bu ayetlerde; Bedir savaşından sonra ganimetin beşte birinin Tanrıya, Peygamber ve yakınlarına, sonra yetimler, yoksullar ve yolculara verilmesi ve savaş sonrası ölenlere, yaşayanlara ilişkin bazı taktik bilgiler yer almakta. İ.K.**).

Birçok ayetler Muhammed'in hanımlarını, onların kavgaları ve taleplerini anlatıyor. Özellikle Medine döneminde, vahiy alma esnasında, 'toprağa düşmek ya da kendini yere atmak?' gibi davranışlarla onlara ilişkin hazırlıksız-anlık sözlerle kolayca ortaya çıkan görüşlerinin onaylanması yönündeki eğilimi, bazı Kuran ayetlerinin zayıf içeriği ve geçici ilgisi yüzünden çelişkili yorumlardan kurtulamadı. Hasımlarını susturamadığı, kadınlarını denetleyemediği ya da kendi işinin gereğini yerine getiremediği zaman, Peygamberin sürekli vahiylerle başvurduğu ve Tanrıdan Cebrail aracılığıyla, kendisine getirilen bir vahiy eseri olarak Kuran'ın iktidarını değerden düşürdüğü hissedilmektedir.

4. Vahiy Yazıcıları (Katipler)

Muhammed'in misyonunun başlangıcında, Mekke aristokrasisini oluşturan Kureyşliler arasında yazmayı bilen sadece 17 erkek bulunduğunu söyleyenler vardır. Çok zengin tacirler tarafından kullanılan muhasebeci ve yazıcılar çoğunlukla Yahudi, Hristiyan ya da Habeşistanlıydılar. Muhammed'in Medine'deki ilk günlerinde, yazmanlar aynı biçimde sağlıyor. Öyle ki Muhammed, savaşlar ve yağma seferlerinin yoksul tutsaklarına, kendinden sonrakilere yazma sanatını öğretebildikleri takdirde, özgürlüklerini bağışlıyordu. Sadece az sayıda olan yazıcılar değildi, yazı gereçleri de nadirdi ve hemen her zaman hazır bulunmuyordu. Mekke'de Muhammed'e gelen ilk vahiyleri kimin kaydettiği kesin olarak bilinmemekte; daha açıkçası özgün malzemenin bazıları kaybolmuştu.

Muhammed'in yazıcıları bazı kereler, eski halk ozanlarının şiirlerinin kayıtlarını tutan kayıtçılara (*raviler*) benzetilmiştir. Onun ilk yazıcılarından bazıları Hristiyandı ya da ilk karısı Hatice, yaşlı bilgin Varaka ve Muhammed'in üvey oğlu Zeyd ibn Haris gibi geniş Hristiyanlık bilgilerine sahip olan kimselerdi. Diğerleri ise ilk yakın çevresi üyelerinden Ebu Bekir ve Ali idi. Hanımları arasından Hatice'den başka Ayşe ve Ummu Salama da okuma biliyordu. Hafsa ve Ummu Gülsüm hem okuyabiliyor, hem de yazabiliyordu. Ancak son ikisine Peygamberin vahiy yazdırıp yazdırmadığı bilinmiyor.

Zaman geçtikçe diğer birçok yazıcılar da vahyedilmiş mesajları kayda geçirdiler. Kuran'ın derlemesini yapmak zorunda bırakılan Zayid İbn Tabit; daha sonra üçüncü halife olan Osman; Osman'ın üvey kardeşi Abdullah ibn Sade; kendi özel Kuran derlemesi yapmış olan Obaydullah ibn Kaab; Halife Osman'ın kuzeni ve birinci Emevi halifesi Muaviye ve de bir Yahudi yazıcı (Sale, George, trans. *The Koran: With a Preliminary Discourse and Explanatory Notes*, London, 1886,

s.46) bunlara dahildi. Muhammed'in ölümüne kadar kırktan fazla yazıcı vahiylerin yazılmasıyla meşgul olmuştur.

Vahiylerin nasıl alındıkları ve hangi biçimde kayıtları üzerinde kafa yorulmaya başlanınca, hemen arkasından Mutazililer ve diğer Arap eleştiricileri tarafından şu soru soruldu: Yazıcılar Muhammed'in ne zaman 'vahiy altında' olduğunu, ne zaman kendi görüşlerini ifade ettiğini nasıl ayırd edebiliyorlardı? Ayrıca vahyin başlangıç ve bitiş anlarını nasıl saptayabildiler?

Belki oldukça işlerinin uzmanları da olsalar, yazıcılar tarafından kaydedilmiş malzemenin bazılarının, sonraki bütün kopistlerin doğal yanlışlarına konu oluşturması beklenmelidir. Eğer Muhammed'in kendisi, iddia edildiği gibi, ne okuma ne de yazma bilmiyorduyorsa, o zaman Kuran metninin kesin doğruluğu, Peygamberin çoğu yazmanlarının yeterlilik derecesine bağlı olmak zorunda kalacaktır. Bununla birlikte, Muhammed'in bazan yazdırdığı malzemeyi yeniden gözden geçirdiği ve düzelttiği görüşü bazı bilginler tarafından tutulmaktadır.

5. Mekke Sureleri

Bilginler Muhammed'in Mekke'deyken yazdırdığı Kuran sureleriyle, daha sonra Medine'ye yerleşmesinin arkasından yazdırdıkları arasında bir ayırım yapmaktadırlar. Kuran'ın daha sonraki Arapça nüshalarında her surenin, Mekke'de mi yoksa Medine de mi indiğini belirten bir başlığa sahip bulunmaktadır.

İlk ya da Mekke sureleri, diğer dinler, hatta puta tapan Araplar için bile hoşgörü gösteriyor. Onlar gerçekten dinsel inanç, Hristiyan ve Yahudi gelenekleriyle uyum içerisinde olan derin ruhsallıkla geliştirilmiş yüksek idealizm doludur. Tanrı genelde al-Rahman 'Bağışlayıcı-Merhametli' olarak gösterilir.

Bu sureler, dinsel öğretiler, ahlak ilkeleri, kısa öğütler ve Peygamberin esinlendiği diğer (vahiy) sözlerini içermekte. Bunlar kısa, genel olarak ölçülü ve uyaklı nesir (seci) içinde destansı sıcaklık ve görüntülü güç dolu, basit, heyecanlı ve duygusal üslupla iletilmiştir.

Çarpıcı imgeleri ve ahenkli uyaklarıyla, mistik güzelliği ve dinsel içgörüsüyle bu ateşli ve tutkulu ayetlerden 'dehşetli sureler' oluşturduğu bilinmektedir. Çünkü onlar ekseriya bilinçle değil, duygusal söyleyişlerle geliştirildi. Onların etkisinin azalması, Peygamberin saçlarına ak düşmeye başladığında hızlandığı söylenir.

Arap halkı için İbrahim dinini somutlaştıran Mekke sureleri, bütün Kuran'ın yaklaşık üçte birini kapsıyor ve zarif bir bölüm oluşturuyordu. Bu surelerin çoğu, bütün ya da parçalar halinde Muhammed'e inananların dilindeydi. Ağızdan ağıza geçmesine rağmen onlar genel olarak, bozulmadan ve değişime uğramadan, erken İslamın temeli ve dinin özünü biçimlendirecek durumda kaldılar. Malzemenin bir çoğu, ayinsel amaçlar için uygun durum kazanmış, ölçülü ve uyaklı ya da makamlı ilahiler özelliğine sahipti; öyleki bunlar, toplu tapınma ve diğer dinsel fırsatlar çıktığında dahi kullanılırdı.

Görülüyordu ki, Muhammed'in Mekke'den ayrılmadan önce, temel inançlar ve erken İslam dinin pratikleri (tapınma eylemleri), bazı durumlarda eksik biçimde de olsa, zaten bu sureler içinde buyurulmuştu. İşte bu erken pasajlar-sureler, 'Kuran', yani 'okuma parçaları' olarak belirlendi ve İncil gibi, bir dua-kitabı gibi hizmet verdi.

Muhammed Mekke'den göç etmeğe hazırlanıyorken; orada din değiştirenler ve din yayıcılar (örgütü) kurması için, diğer bir deyişle İslamı yaymak ve müslüman yandaşlar artırması için

Musab ibn Umayr'i Medine'ye göndermişti. Musab'ın gönderilme nedeni, onun Kuran'ı ezbere okuyabilmesinden dolayıydı. Bu durum onaylamaktadır ki, Kuran'ın asıl bünyesi zaten tamamlanmış olarak değerlendiriliyordu.

İskoçyalı büyük otorite Richard Bell, en ufak ayrıntılarına kadar Kuran metinlerini dikkatle inceldikten sonra, Kuran'ın, Hicretten 2 yıldan daha az bir süre sonra, aşağı yukarı Bedir savaşının yapıldığı tarihte (İ.S. 624) 'kesinlikle sona erdirildiği' sonucuna varmıştır (Watt, W. Montgomery, *Bell's Introduction to the Qu'ran*, Edinburgh University Press, 1970, s.138). O tarihte Kuran, hemen hemen sadece Mekke surelerini içeriyordu.

6. Medine Sureleri

Medine'de Muhammed'in statüsü yükseldiği ve erki arttığı için, kendi karakterinde ve Kuran bildirimlerinin karakterinde bir değişim yeraldığı görülüyor. Bu değişim hem üslubta hem de sözlerin içeriğindeki değişikliklerde yansır. Batılı eleştiricilerin okunması zor, sıkıcı ve zahmetli olarak değerlendirdikleri Kuran'daki uzun metinler hemen hemen yalnızca Medine'de düzenlenmiş surelerdir.

Medine'de, Mekke vahiylerini aydınlatan destansı coşku ve dinsel heyecanda belli bir düşüş vardır. İnanan sadece bir duacı olmuş, peygamber de bir din bilgini. Surelerden birkaçı tanrısal etkilenmenin işaretlerini taşımaktadır. Muhammed'in enerjisi kendiliğinden düşmeğe başlar; eski ateşin sadece arasına çıkan parıltısıyla vahiy almada sendelemeler olmaktadır. Coşkulu ve şiirsel sözlerin yerini, birbirinden kopuk ve tutarsız düzyazı (nesir) almıştır. Bazı sureler sadece Muhammed'in büyüklüğünün altını çiziyor ya da onun kişisel sorunlarıyla ilgileniyorlar; ona muhalif olanlara karşı gelişen bir düşmanlık ve hoşgörüsüzlük gösterenler sureler de bulunuyordu.

Mekke sureleri açıkça Muhammed'in bilinçli düşünselliğinin üretimidir. Hemen tamamı öğütler, çağrılar, talimatlar ve duyurulardan ibaretti. Metinler kuramsal söylemlere benzemeye başlıyor ve gittikçe daha fazla öğretici ve kuralcı tona dönüşüyordu. Vahiyle gelen "okuma parçaları" bir teksten biraz fazlaydı. Medine döneminde "Kuran" devimi daha az, onun yerine "al-Kitab" daha sık kullanılır oldu.

Mekke surelerine benzemeyen Medine'de düzenlenmiş sure ve ayetler halka daha az yakın oldu. Çünkü Medine malzemesinin pek azı toplu tapınmalarda ahenkli okumaya uygun düşüyordu. Böylelikle Medine surelerinin büyük kısmının öğrenilememiş-ezberlenememiş olması, Muhammed'in ölümünden sonra Kuran'da eklemeler ve değiştirmeler için istenilen fırsatı kazandırdı.

Mekke ve Medine sureleri arasındaki farklılıklar, erken zamanlardan beri İslam yorumcuları tarafından bilinmekte ve o zaman bile sık sık bilginler tarafından tartışılmaktaydı. Zamanımızda da İranlı yazar Ali Dashti, Muhammed'in Mekke'de aldığı vahiylerle, Medine'de aldıkları arasında ayırım yaptı; İran devriminden sonra Dashti tutuklandı, dinsizlikle suçlanıp hapse atıldı. Korkunç bir şekilde dövülmesi sonucu 1982 Ocak ayında öldü. Sudanlı din bilgini Mahmud Muhammed Taha, Sudan'daki farklı dinler için ortak bir zemin oluşturma girişimi içinde, Şeriatın temellerini biçimlendiren son Medine sureleri ve onun görüşüne göre çağdaş dünya İslamı için daha uygun ve daha evrensel bir çağrıya sahip olan erken (Medine) veya Mekke sureleri arasındaki ayırımı önemle vurguladı. Bu ayırım Sudan otoritelerinin hoşuna gitmedi. Din değiştirme (*irtidat*) davası açılarak tutuklandı ve 1985'in Ocak ayında asılarak idam edildi.

7. Kuran'ın Derlenmesi Çalışmaları

Muhammed'in 632 yılında ölümü esnasında Kuran, herhangi bir şey içinde korunacak biçimde mevcut değildi. Kuran parçaları, tek tek ayetlerden tüm surelere doğru bir sıraya konularak kayıt yapılmış ve özel ellerde saklanmıştı. Malzemenin çoğu , çeşitli sahabi, yakın dost ve akrabalar, "hafızlar" ve *kurra* (okuyucular) tarafından sadece ezberlenmişlerdi. Bu malzemenin sonuçta nasıl biraraya toplandığı üzerinde çelişkili versiyonlar vardır.

633 yılında dinden çıkmış olanlar ve doğru yoldan sapanları geri çağırmak için halife Ebubekir tarafından yapılan kanlı savaşlar esnasında, Kuran metinlerini ezbere bilen kişilerin bazıları öldürüldü. Çok daha ciddi ölüm ertesi yıl, Yamama savaşı sırasında oldu; bu savaşta aralarında baş hafızların ve Kuran okuyucularının (*kurra*) bulunduğu Peygamberin 39 sahabisi ölmüştür.

Peygamberin diğer kayınbabası Ömer, hafızlardan daha fazla öldüğü takdirde, Kuran'ın çoğunun kaçınılmaz olarak kaybolacağından korkup, mevcut malzemelerin ve Kuran metinlerinden başka ne kalmışsa bir dökümünü yapmak için Ebubekir'e danıştı. Bu öneri inananlar tarafından iyi karşılanmadı. Muhammed'in yapabileceği halde yapmadığı şeyi yapmaya girişmenin (onun kutsallığına) saygısızlık olabileceği üzerinde pek çok itirazlar yükseldi. Halife Ebubekir bile kuşkuluydu, çünkü Muhammed'den böyle bir görev için alınmış bir izin yoktu.

Bununla birlikte sonunda onay verdi ve bu kutsal görevi uygulaması için Muhammed'in yazıcılarından biri olan Hazrac kabilesinden Zayid İbn Tabit'in atamasını yaptı. Zayid (Zeyd) Arapça'ya ek olarak, Farsça, Yunanca, Habeş dili, Süryanice ve İbranice biliyordu ve ayrıca İbrani yazısını okumayı da öğrenmişti.

Zayid, çeşitli yöntemlerle onları korumuş olan bireylerden bulabildiği nadir metin parçalarını topladı. Geleneğin söylediğine göre; bunlar parşömen kağıdı parçacıkları, palmiye yaprakları, yassı taşlar, tahta levhalar, deri parçaları, deve ve keçilerin kaburga ve kürek kemikleri ve "insan göğsü" – yani inananların bellekleri- üzerindeki yazıları içeriyordu.

634 yılının sonuna kadar izlenip toplanabildiği kadar çok yazılı parçalar güçlükler içinde ayrı sayfalar (*suhuf*) halinde, fakat eleştirel seçim yapılmadan ya da iniş dönemlerine bakılmaksızın ve bütün yinelenmeler, zıtlıklar ve lehçe çeşitlemeleriyle kopya edildi, fakat çoğaltılmadı. Bazı Müslüman otoriteleri Zayid'in ilk derlemesinin kopyalarının yapıldığı ve çeşitli skolastik merkezlere gönderildiğini söylüyor, fakat diğer bazıları da bunu yadsıyorlar. Olasılıkla *Küfi* (yazıyla) derlenmiş olan malzeme Ebubekir'e teslim edildi ve onun ölümü üzerine, ikinci halife Ömer'in korumasına emanet edildi. Ömer'in ölümünden sonra Peygamberin dul eşi olan kızı Hafsa'ya geçti.

Bu arada tam bölümlerden, kısa parçacıklara kadar Kuran'dan çeşitli yazılı çıkartmalar, zaten İslamın yayıldığı eyaletler içinde dolaşmaktaydı. Sonra Arap yazısında mevcut olan eksiklikler nedeniyle, metinlerin hem okunması hem de yorumlanmasında çeşitlemeler oluştu. Tekstlerin herbiri açıklayıcıları tarafından güvenilir olarak kabul edildi. Armenia ve Azerbaycan'a karşı yapılan seferler sırasında, kullanılan Kuran metinlerinin okunması ve pasajlardaki çok sayıda eksikliklerle ilgili, Suriye ve Iraklı Müslüman birlikleri arasında tartışmalar yükseldi. Bu kavgalar, Osman'ın halife olmasından önce olayı yatıştırmak için, aracı olmasını ve "kendilerindeki farkın Hristiyan ve Yahudiler gibi, yazıyı farklı değerlendirmelerinden önce halkı durdurması" (yönünde) ona danışan askeri komutan Huzayfa'yı harekete geçirecek cidiyetteydi. Bu durum, piyasadaki türlü hasım versiyonların tartışmalı okunuşları yerine buyuruculuk ve değişmezliğe, yani bir resmiyete sahibolması acil gereksinimini ortaya çıkardı.

Bunun üzerine Osman, daha anlaşılır ve daha kesin, ilk ve son olmak üzere belirgin olarak yasalaşacak ikinci bir (Kuran) düzenlenmesine karar verdi. Bir kere daha Zayid İbn Tabit'e, üç Kureyşli yardımcıyla birlikte görevi emanet edildi. Bu üç Kureyşli Abdullah İbn al-Ziyad, Saad İbn al-As ve Abdurrahman İbn al-Haris idi. (Görevde bunlara katkıda bulunmuş diğer yardımcılarının da listesi vardır). Bu kere onlar bütün mevcut kopyaları incelemek, Kuran fragmanları yahut bölümlerini, Hafsa'nın korumasındaki ilk koleksiyonda öylesine biraraya getirilmiş malzeme ile karşılaştırıp, neyin atılması ve neyin kapsama alınması gerektiğine karar vererek kitabın son versiyonunu hazırlama zorunluğu duydular; sureleri sıraya sokarak, birer numara vermek biçiminde bir düzenleme uyguladılar.

Osman'ın kurulu, surelerin tarih sırası-ardardalık, tartışmalı metinlerin karşılaştırılması ve düzene sokulması ve Kuran ayetlerinin ilk kayıtlarının yapıldığı çeşitli diyalektlerden bir dil seçimi gibi birçok sorunlarla yüzyüze geldi. Osman, dil sorununu düzeltmek için, Kureyşli olmayan Hazrac kabilesine mensup Zayid İbn Tabit'e, dil farklılığı durumunda, Kureyş diyalektini seçmesi buyruğunu verdi.

Kuran çoğu kısa pasajlar halinde yazdırıldığı için, şimdi ayrı bölünmeler oluşturma biçiminden çok, metin düzenlemesi sorununun çözümüne uygun bir yöntem yoktu; öyleki komisyon yeniden düzenleme yapıyor ve bağlantısız parçalardan yapabildiği en iyi şey olarak sureleri biraraya getiriyordu. Birbirini tutmaz geçişleri bağlamak yahut yinelemelerden kaçınmak için daha fazla girişimde bulunmadı.

Surelerin tarih sırasını titizlikle belirlemek olanaksız olduğu için, kısa bir dua biçiminde ifade edilen ve "başlangıç" anlamındaki *fatih*a olarak bilinen uğurlu bir sure ile başlanmasına karar verildi. "Yahudi ve Hristiyan terminolojisinin varlığı ve ayırdedici herhangi bir İslam düşüncesinden yoksunluğa rağmen, bu durum özellikle dikkate değer" diyor Frants Buhl (*SEI*, 1974, s.280). Arkasından en uzun bölüm (2) birinci olarak yer aldı; diğer sureler uzunluğu gittikçe küçülen bir sıra içinde birbirini izledi. Gerçekte vahiy sırası ters çevrilmiştir; zira genel olarak daha kısa (Mekke) sureleri önde bulunuyordu, yeni düzenlemede ise uzun sureler daha önceye kondu.

Düzenlemedeki bu girişimin sonucu olarak ayetlerin, bazan özgün içerikleri dışına çıkarılıp yerleri değiştirildi, yahut bir yer bulunamadığı için ayrı duran parçalar rastgele bir surenin içine sokuldu, yahut da konuları farklı olmasına rağmen gelişigüzel yanyana getirildi. Arasında Mekke ve Medine dönemlerinden ayetler, farklı zamanlarda yazdırılmış oldukları halde köşe bendler gibi birbirleriyle birleştirildi. Örneğin üçüncü sure (*Al-i İmran Suresi*, 200 ayet İ.K.) gibi, daha uzun surelerin çoğu, farklı dönemlere ait olan ayetlerin toplamıdır. Daha kısa sureler bile bazan karışmış durumdadır.

Sureleri kesin olarak kimin düzenlediği ve isimlendirdiği bilinmiyor. Surelere bizzat Peygamberin kendisinin isim verdiği ileri sürülmekte, oysa onların büyük çoğunluğu, Muhammed'in ölümünün ardından yirmi beş yıl geçinceye kadar şu andaki biçimde tertip edilmemişti; bu iddianın geçerli olmadığı görülecektir. Belki Peygamberin birkaçını adlandırdığı düşünülebilir, fakat bunu bile belirlemek olanaksızdır. Derleyenler, içindeki anahtar bir sözcükten ya da onun tanıtılabilecek çarpıcı bir sözden surelere ad vermişlerdi. Bazı durumlarda bir sure iki başlıkla tanındı, daha sonra onlardan biri atıldı.

Kuran Derleme kurulu işini tamamlayınca, Hafsa'nın orijinal koleksiyonunu ona geri verdi. Toplanabilmiş olan bütün kopyalar ve birbirine zıt ve farklı versiyonlarla birlikte diğer artakalan parçalar ateşe verildi. Zamanın pek çok Müslümanları kutsallık adına, Allahın yazmış ve

Peygambere göndermiş olduğuna inandıkları vahiylerin üzerinde bulunduğu yapraklar ve diğer değerli fragmanların (parçaların) bu tarzda ahlaksızca yokedilmesi olarak gördüler.

670 yılında Hafsa'nın ölümünden sonra, Medine valisi Marvan İbn Hakem- ki bu kişi halife Osman'ın sekreteriydi ve daha sonraları Mervan I olarak Emevi halifesi oldu- kadının sahibi olduğu Kuran malzemesini ele geçirdi ve onu da yaktı. Böylece hazırlanmış olan resmi Kuran'ın herhangi bir alternatifini ispatı ve değişikliklere kanıt olabilecek herşey ortadan kalkmış oldu.

Kuran'ın bu ilk tek tip (resmi) metni, Peygamberin ölümünden yirmi beş yıl kadar sonra 655 yılında tamamlandı. Yeni hazırlanmış bu ana tekstden bir çok kopyaları yapıldı ve büyük İslam merkezlerine dağıtıldı; biri Medine'de kaldı ve diğerleri Küfe, Basra, Damaskus (Şam)'a ve olasıyla Mekke'ye gönderildi. Kopya eden katiplerin hatalarına bağlı olarak bazı farklılıklar da, esasta ortografiyi (düzgün yazım), lehçeyi; sure ve ayet bölünmelerini etkileyerek resmi kopyaların içine sokuşturuldu.

Kuran kodeksi, yalnızca Osman'ın eski nüshalardan derleme Kuran metni değildi. Erken dönem Müslümanları, Muhammed'in aldığı vahiylerinden yapabildiklerince çok yazıya geçirmiş ve bu kutsal ayetlerden kendi özel derlemelerini yapmışlardı. Bunlar yüzyıllarca yürürlükte kaldı ve hatta bazıları özel yeterlilik elde etti. Bilginler böyle *mushaflar*'dan bir düzüneden fazlasının listesini çıkarmışlardır. İbn Abu Davud (Ö.928) tarafından yapılmış bu listelerden biri hala yaşamaktadır.

8. Bazı Surelerin Önüne Eklenmiş Harfler

Kuran'ın çoğunlukla Medine döneminde gelmiş 29 suresi, alfabenin bazı harfleriyle başlıyor. Bunlar, tekstlerden gelen değil, fakat kitap haline sokulurken (editing) konulmuş parçalar olduğu bilinir. Bu harflerin neyi gösterdiği kesin bilinmiyor ve onların anlamları hakkında doyurucu bir açıklama bulunamamıştır, ancak hermetik bir gizem ve daha çok düşsel bir kurgu bolluğuyla konulmuştur.

Kuran'daki sözcükleri oluşturan harflerin bağlantıları gibi, bu sure başlıkları harf mistisizminin çeşitli sistemleri arasında yorumlamaya sunulmaktadır. Arap Alfabesinin her harfinin gizli bir anlamı olduğuna inanıldı ve bu anlam, harfin bir sözcüğün başında, ortasında ve sonunda bulunuşuna göre –harfin biçimi gibi- değişime uğruyordu. Arapça kökünden bir sözcüğün iki yahut üç harfinin yanyana gelerek birleşmeleri daha da fazla karmaşık incelikler ekledi. Bazı sistemlerde (*ebced*) her harf bir rakam değerini de karşıladı ve onun anlamı, Grek ve İbrani sistemlerinde kullanılan gematria (İbranicede Geometri) ilkeleri üzerinde uygulandı.

Önek gibi kullanılmış harfler türlü biçimlerde Tanrı adları, sıfatları yahut derecelerinin kısaltmaları olduğu söylenir, yahut da surelerin yanlış kullanılmış başlıkları. Bazıları da onların, Kuran'ı ilk yazıya geçiren yazıcıların, veya hafızların ya da ahenkli bir biçimde okuyanların işaretleri; adlarının ilk harflerini temsil ettiğine inanırlar. Belki de gerçekten Zayid İbn Tabit'e teslim edilmiş olan, Kuran fragmanları ya da surelerinin ilk sahiplerinin ya da onları derleyenlerin adlarının ilk harfleriydi.

Bazı harfler için daha özel anlamlarda açıklamalara gidildi: Bu şekilde 68.Sure'nin öneki olan **N** (nun) harfi için, deniz canavarı Behemoth'u simgeleyen “balık” işaretidir. Sure 50'e önek olan **K** harfi (Kaf), yeryüzünü çeviren dağların oluşturduğu yüzük biçimini ifade eder. **KHYAS** (Kaf, Hı, Ye, Ayn, Sad) harflerinden oluşan Sure 19'un öneki, Yahudi yazısındaki *Kohyas* sözcüğü olduğu ve “Böylece o (Muhammed) buyurdu” anlamına geldiği söylenir.

Ayrıca harfler pagan tanrıların adlarını korumuş olabilir: 29 surenin 13'ü **AL** önekleriyle başlamaktadır. Bunların dışında 6'sı **ALM**, 5'i **ALR**, 2'si de **ALMS** ve **ALMR** öneklidir. **AL** hafleri, geri kalan harflerin içinde gizlenmiş, bir pagan tanrısının adı olan "AL" (Allah) ile anlamlandırılabilir. Tarihi Hadramaut'a kadar uzanan, Arabistan'da tapınılan Mezopotamya Güneş Tanrısı "Sin", 36. Sure'ye başlık oluşturan, Arapça'da "Ya Sin" olarak okunan **YS** harfleri içinde gizlenmiş olabilir. Ya Sin, alternatif olarak "ya İnsan" olarak yorumlanmıştır, fakat Güneş Tanrısına basitçe bir yakarı olarak okunabilirdi; "Ya Sin (Güneş Tanrısı)!"

Çağdaş bilginler arasında Hirschfeld, **S** (sad) harfinin Hafsa, **K** Ebubekir ve **N** Osman için kullanıldığı görüşünü benimsemiştir. Yukarıda anlatıldığı gibi onları üçü de Kuran'ın toplanmasıyla çok yakından ilişkilidir. Diğer yandan Nöldeke, önek olarak konulmuş olan harflerin anlamsız simgeler ve büyülu işaretler olduğuna inanmaktadır. Otto Loth ise Kabbala mistik simgeleri benzeri Yahudi inancı etkisi olarak gördü. Bu ve benzeri kurgulamalar, inanılması güç ve keyfi değerlendirmeler olarak, birçokları tarafından yer değiştirilerek ileri sürüldü. Ancak bu harfler bilginlerin merakını çekmeyi ve yorumlar da şaşırtmayı hala sürdürüyor. Bu teorilerin bazılarını açıklayan Watt, "bu harfler bir gizemdir" sonucuna varmaktadır (1970, s.61).

9. Kuran Hakkında Eleştiriler

Hem Mekke'de hem de Medine'de Kuran vahiylerinin gerçek doğasına ilişkin olarak Muhammed'in bütün kariyerinden kuşku duyuldu. Onun ölümünden çeyrek yüzyıl sonra Kuran'ın resmi kabulü, kutsal kitaba karşı doğrudan bir eleştiri sağnağına sona erdirmeyi. İslama inanmış ve onu din kabul etmiş olanlar arasında bile; peygamberin vahiyleri ekseriya dikkatsizce aldığı, rastgele yazdırıldığı ya da tamamıyla biraraya getirilmediğine inanan insanlar vardı.

Birçokları bazı ayetlerin Kuran kapsamına alınmış olmasına itiraz ettiler; bazı kimselerin tam onaylamadıkları uzun surelere itirazları vardı. Bazı mezhep önderleri –ki onların arasında birçok Şii din bilgini vardır- eklemeler, çıkarmalar ve değişikliklerle Kuran'ın bozulmaya maruz kalmış olduğu ve gerçek Kuran'ın sahteleştirildiğini ileri sürdüler (Goldziher, Ignaz, *Muslim Studies*, (ed. S.M. Stern) 2 vols, London, 1971, s.109).

Bazıları, Tanrı için herhangi bir ölümlünün yaptığı gibi, zeytin, incir ve Sina dağı üzerine (**Kuran 95,1-4: İncire, zeytine, Sina dağı ve şu emin beldeye yemin ederim ki, biz insanı en güzel bir biçimde yarattık.**), hatta günün düşmesi-ikinci vakti (**Kuran 103,1: Asr'a (yüzyıl, ikinci vakti, meyve suyu anlamlarında) yemin ederim ki insan gerçekten ziyan içindedir...**), yıldızlar, gece ve şafak üzerine (**Kuran 81,15-18: ...bir kaybolup bir etrafı aydınlatan yıldızlara; kararmaya başlayan geceye, ağarmaya başlayan şafağa andolsun ki...**) yemin etmeğe gereksinimi var mıydı?, diye soruyordu. Hepsinin ötesinde Ulu Tanrının, hem güneşe ve aya, hem de onları yaratan bizzat kendi üzerine neden yemin etme zorunluğu duyduğunu sordular (**Kuran 91, 1-2, 5-10: Güneş ve aydınlığa, güneşin ardından giden aya andolsun...(herşeyi) yapıp döşeyene, nefse ve ona birtakım kabiliyetler verip de iyilik ve kötülüklerini ilham edene yemin ederim ki,...**). Oysa bunun bir öncelliği vardı, zira Tanrı kendisi üzerine Eski Ahit'de de yemin ediyordu (**Eski Ahit, Genesis 22:16: Ve Tanrı dedi, kendi üzerime yemin ederim ki...**).

Bazıları, içinde Muhammed'in hasımlarını Allah'ın lanetlediği, ya da içinde Abu Leheb ve karısının cehennem ateşine atılacağına geçtiği (**Kuran 111,1-5: Abu Leheb'in elleri kurusun, kurudu da...O alevli bir ateşte yanacak; boynunda hurma dalından bir ip olduğu halde karısı da birlikte.**) bütün ayetleri sahte kabul edip reddettiler. Böyle bayağıca bir öcalıcılık, Mutlak ve Bağışlayıcı Tanrıya yakıştırmıydı?

Bir kısım insanlar bütün surelerin güvenilir doğrulukta olduğunu onaylamayı reddettiler. Bu şekilde Acarida ve Maymuniya ayrılıkçıları Sure 12'yi değersiz görüp attılar, çünkü o Yusuf ile Züleyha (Firavun Potiphar'ın karısı) öyküsünü içeriyordu. Erotik bir baştan çıkarma öyküsünün, bir kutsal kitabın parçasını oluşturamayacağını ileri sürmüşlerdi. (3)

Muhammed'in özel hizmetini görmüş ve bir Kuran yorumcusu olan Abdullah İbn Masud, -daha sonra Küfe'de en yüksek değerde tutulan- kendi Kuran derlemesini yapmıştı. Bu kişi birinci ve son iki sureyi (113 ve 114) Kuran'ın parçaları olarak dikkate almayı, kendi teksti içine onları sokmadı.

Sufiler genel olarak Kuran üzerinde doğrudan eleştiri yapmadıkları halde, ortodoks olmayan (gayri Sünni) yorumcular yorumlarında, onaylanabilir tek anlamları olmadıklarını belirledikleri birçok ayetlerden örnekler verdiler ve sadece onları mecazi anlamlarıyla (*tavil*) kabul ettiler.

Birçokları Kuran'ın yazarının Tanrı olduğu fikrini kabul edilmez buldular. Doğrusu, bu nokta üzerinde kuşku, İslam düşünürleri tarafından ifade edilmesi yüzyıllarca sürdü. Kuran'ın yaratılmadığı, fakat sonsuzluk öncesi varolduğuna ilişkin ortodoks görüş, aynı cinsten kuşkuyla reddedildi.

Kuran'ı ilk eleştirenler arasında başta gelen gelen, İslamın özgür düşünürleri ve akılcıları olarak tanınmış olan Mutazililer oldu. Hasan Basri'nin öğrencisi olan Sufi Vasil İbn Ata (Ö.749) tarafından oluşturulan bir gruptu. Mutazililer'in İskenderiye yazarları ve Yunanca ile yakınlıkları vardı. Onlar Yunan rasyonalizmi (akılcılığı) ve kuşkuculuğu dahil birçok Yunanca kavramları, İslam felsefesine ve dinsel tartışmalara soktular.

Mutazili görüşte, Ortodoksların yaptığı gibi, Kuran'ın ölümsüz ve yaratılmamış olduğunu ifade etmek, Tanrı ile akran olduğunu söylemek aynı şeydi. Bu onlara göre düalizmin (ikilemciliğin) bir biçimiydi, Mutlak Tanrı ile Kuran'ı eşit ve ölümsüz görmek, Tanrıya *şirk* (ortak) koşmaktı. Onların kanısınca, (Kuran) derlemecilerine emanet edilen özgün metinlerin binlercesini ateşle yoketme düşüncesi onu elverişli yaptı, fakat Kuran'ın daima tek ve değiştirilemez biçimde mevcut olduğunu ileri sürmek doğru sözlülük değildir. Kitabın düzenlenmesinde ve üslubunda mucizevi (tansık görünen) hiçbirşey yoktu. Ayrıca saf bir Arapça ile yazılmamış, içinde çok sayıda yabancı sözcükler vardı; ödünç alınmalar, değişiklikler ve Muhammed'in kişisel fikirlerinin tartışılmaz kanıtlarını taşıyordu. Kısacası onlar (Mutazililer) Kuran'ın, Muhammed'in bizzat düzenlediği yarı-destansı yapıtı olduğunu ileri sürdüler.

Kuran'ın ebedi (ölümsüz) değil yaratılmış olduğu hakkında Mutazili kavgası, son Emevi halifesi Mervan II (Ö.749) ile koruyucusunu ve hatta bunu zorlayıcı bir enkizisyon (mahkemesi) kuran Memun (Ö.833) dahil, Abbasi halifelerinden bazılarından resmi destek aldı.

Hellenistik ve Grek felsefesine dönüş yapan ve matematikten dinbilimine kadar çeşitli konularda elliden fazla risale (fasikül) içeren kendi ansiklopedilerinde, Muhammed'in öğretileri üzerinde çok sorular yöneltmiş bulunan Basra'lı "Temizlik Kardeşleri" *İkhvan al-Safa* (900 yıllarında) Mutazililer tarafından etkilenmişti. Onlar, bir insanın bilginin herhangi bir çeşidine düşmanlık göstermemesi yahut bir görüşü tutarken fanatik olmaması gerektiğini son derece özgür bir biçimde öğretiler. Kuran'ı ve dinsel ahlak kurallarını serbest yorumlarından ötürü, Sünni (ulema) onlardan nefret ediyordu. Bu kişiler halife Mustancid'i (Ö.1170) *İhvan al-Safa*'nın kopyalarını pazar yerinde halkın gözü önünde yaktırmaya ikna ettiler.

10. Kuran'ın Yazısı

4.bölümde belirtildiği gibi, Arap yazısının en eski biçimi birçok bakımlardan yetersizdi. Gibb'in söylediğine göre Kuran'ın toplanması sırasında, Arapça çok gelişkin olmayan bir yazıyla yazılmaktaydı; "ancak yazılan herşey, bu dil hakkında çok ayrıntılı bilgiye sahip olmayan kişilerce okunamazdı".(Gibb,H.A.R., *Arabic Literature*, 2.baskı, Oxford University Pres, London, 1974, s.39).

Osman'ın resmi Kuran'ı, aynı ana hatlara sahibolan sessiz harfleri ayırdedecek noktalar, sesliler için işaretler (daha sonraları sesli harf olarak kullanılmaya başlayan *elif, vav, ye* harfleri de sessizdi) ve herhangi bir doğruyazım kuralına sahip değildi. Çeşitli kentlere gönderilmiş olan Kuran'ın en eski kopyaları (4), eski Arap yazısının bu çok belirgin olmayan biçimiyle yazılmıştı. Arkasından metinler, sözcüklerin hecelenmesi, onların seslendirilmesi-ünlendirilmesi, yazıyı anlamlandırma-yorumlama anlaşmazlıkları ve çelişkili okumalara götüren herşey üzerinde tartışmalar yükseldi. Kufeli Müslümanlar Osman'ın toplatıp yazdırdığı Kuran metninin tümünü reddettiler ve kendi versiyonlarını kullandılar.

Emevi halifesi Abdul Malik'in (Ö.705) saltanatı döneminde çeşitlemeli ve hatalı okunuşları olan Kuran kopyaları gerçekten ortak sorun oldu ve metinlerin serbest yorumu-anlamlandırılması alabildiğine genişledi. Abdul Malik'in, bir okul öğretmeni olarak yaşama atılmış bir Arap bilgini olan valilerinden Haccac bin Yusuf'a, bu çeşitli okumaları sistematize etmek ne yapılabileceğini araştırması emredildi. O da yeni bir sufi okuluna sahibolan mutasavvıf Hasan Basri'den, bu karmaşıklığın nedenlerini ortadan kaldırmasını talep etti. Hasan Basri de başka bir Basralı Hasan Yahya İbn Yamaar'ıyı olayı çözmek üzere atama yaptı.

Nasturi Hristiyanların yazılarında kullandıkları noktalama sistemi, Süryani yazısındaki seslendirme ve ayırdedici işaretler kullanımı temeli üzerinden hareket etti. Noktalamayı ve aynı biçimde ses olarak farklı olan sessiz harfleri seçmek ve çift sessizleri belirlemek için, ayrıca uzun ve kısa seslileri ayırdedecek olan işaretleri, ilk kez bu Hasan Yahya Arap yazısına soktu. Bir cümle içerisindeki sözcüklerin bölünmesi ve bir noktalama kuralları yöntemi de sonraki birkaç yıl içinde getirildi.

Bu yenilikler hemen genel kabul görmedi, yani geniş bir geçerlilik kazanmadı. İşaretlerin yerleştirildiği yerleri, daha doğrusu sözcükleri hecelemeyle sabitleştiren yerleri sürekli biçimde kullanmadılar. Yorum ve anlamlandırmalar hala seçime bağlıydı. Eklenen işaretler özgün vahiyelere ait olduğu kabul edilmedi, tersine içine sokuşturulma ve kutsal kitabın okunmasında sapkın yenilikleri ebedileştirme olarak görüldü. Büyük Sünni hadisçi Malik İbn Enes (Ö.795), cami hizmetlerinde bu işaretli kopyaların kullanılmasını yasakladı. Halifeler ve yerel yöneticilerden bazıları dahil başka bilginler de memnun değillerdi bu durumdan; Kuran'ın – Sinagog Tevrat'ı benzeri- bu gibi işaretler olmadan kalmasını tercih etmiş olacaklar. Anlatıldığına göre, Horasan valisi Abdullah İbn Tahir'e (Ö.844), Kuran zarif bir hattatlık sanatıyla işlenmiş bir tabaka parşömen halinde sunulduğu zaman, onun üzerine noktalar anlamına gelen "kişniş tohumları" serpmiştir.

Hecelemedeki tutarsızlıkları uzlaştırma ve Arap dili için bir tek tip sözlüğe sahibolma gereksinimi ile ilgili olarak hakkında konuşup yazılacak biricik kişi, İslam dinine geçmiş bir yahudi olan Harun İbn Musa (Ö.810) idi. Harun'un kitabı, Arap dilinin en eski sözlük kitabı (the earliest Arabic words-book) derlemesiydi.

Bütün bu gelişmeler Kuran'ın yorumundaki güçlüklerle son vermedi, çünkü yazımda kullanılan alfabenin mevcut problemleri sürdü. Yazım yetersizliği, farklı okuma (kıraat) usülleri olarak kendini özellikle açığa vurdu. Aynı Kuran yazısı değişik alanlara yayılmaya başladı. Her birinin

okulu kendi okuyucularını (*Kurra*, tekili *Kari*) yetiştirdi. Böylece pek çok bölgelerdeki okuma ve telaffuz çeşitlemeleri, sorunun sadece anlaşma ve uzlaşmayla çözülebileceğini saptamış oldu.

Bu yönde ilk adımın atılması girişiminde Abbasiler döneminde İbn Mucahid (Ö.936) bulundu. Tanınmış ve bilgisine güvenilir kişiler tarafından, önce on ve daha sonra yediye inen “okuma” (kıraat) okulları kuruldu. Küfe’de üç, Basra, Şam, Mekke ve Medine’de birer kişi otorite olarak kabul edildiler. Bazı harflerin seslendirilmesi ve önerdikleri duraklamalar (pauses) ile onların bütün okunuşları ortodoks olarak tanındı.

Bu kuralsız durumlar yüzyıllarca yürürlükte kaldı...Günümüze kadar kalmış olan bütün (tarihsel) malzeme kullanımı gerçekleştirilerek, standart bir eleştirel Kuran basımı hala çağdaş bilginleri beklemektedir..

11. Kuran’ın Dili

İddia edilir ki Kuran, Arapça’nın en saf biçimiyle yazılmıştır ve dilin en mükemmelini temsil eder. Müslümanlar tarafından, Kuran’ın sadece bildirimleri değil, fakat ayrıca kutsal kitap olarak üslubunun yüceliği, gramer biçimlerinin mükemmelliği ve sözcük hazinesinin saflığına inanılarak bu, Tanrının yüceliğine ve onun otoritesine bağlanır.

Muhammed çocukluğunu, kendi kabilesi Kureyş’e yakınlığı olmayan Havazin kabilesi Bedevileri arasında geçirmişti. Gençliği ve ilk orta yaşlılık döneminde, Filistin ve Suriye’ye çok sayıda ticari geziler yaptı ve oralarda konuşulan dillerden bazı şeyler biriktirmiş olabilir. Ayrıca Hicaz ve çevresinde konuşulan çeşitli diyalektlere aşinalığı vardı.

Vahiylerinde Muhammed’in kullandığı Arapça, çeşitli dillerden alınmış karışık bir söz dağarcığı karakteriyle melezdir ve birçok yerli dil biçimlerinden (many vernacular forms) harmanlamayı temsil eder. Kuran’ın kendisinin, yedi farklı bölgesel dilde, ya da Arap dilinin diyalektlerinde inmiş olduğu söylenmektedir. Bunlar Kureyş, Havazin, Thakif (Tayif diyalekti) ve Hodayl, ayrıca özellikle Tayi, Tamim ve Yemen gibi üç Kahtan Arapları diyalekti idi. Dilin daha saf biçimlerini araştırmayı arzu eden sonraki bilginler, İslam öncesi şiirine geri dönmek zorunda kalmışlardı.

Muhammed tarafından kullanılan dilin bazı özellikleri daha sonraları bile uzak kuzeyde kullanılmaz olmuş ve başka yerlerde ise tamamıyla atılmıştı. O’Leary (De Lacy, *Arabia Before Muhammed*, New York: Dutton, London: Kegan Paul, Trench, Trubner, 1927, s.24), Kuran Arapça’sının, zaten zayıflama belirtileri veren bir dili gösterdiği yargısına varır. Daha sonra eleştirilemeyen böyle bir karışık dili kullanmasıyla, Muhammed Arapçanın bu versiyonunu sürekli olarak ‘sabitlestirdi’. Böylece dilin değiştirilmez, tek ve durgun bir biçimi olan- Kuran Arapçasını yarattı.

İslamın yayılması süresince konuşma Arapçası, fethedilen halkların sözcük hazinesi ve gramer biçimlerini kendisine uydurup, gelişmeyi ve bağımsız olarak genişlemeyi sürdürdü. Güncel kullanımda yaşayan Arapça ya da halk Arapçası, alışılmayan, yabancılaşması gittikçe artan (Lyall, Charles James, *Translation of Ancient Arabic Poetry*, London: Williams and Norgate, 1930, s.xxxviii) ve kullanılması artık kesilmiş bulunan Kuran dilinden giderek daha fazla uzaklaştırıldı. Bir konuşma lehçesi olarak eskimesi ve “ataların” dili olarak değerlendirilmesi nedeniyle Kuran Arapçasına, bir “yabancı” dil gibi çalışıp öğrenme gereksinimi duyuldu.

Peygamberin konuşma dillerine ilişkin erişimleri hakkında bazı geleneksel söylentiler vardır. Bunlara göre, İranlılarla Farsça dahil, çeşitli milletler ve kabilelerden kendisini ziyarete gelen

insanlarla kendi dillerinde birkaç sözcükle konuşmak Muhammed'in alışkanlıkları arasındaydı (Tisdall, William St. Clair, *The Origine Sources of the Qur'an*, London:SPCK, 1911, s.257).

Kuran'ın değişik sözcükler dağarcığı, Muhammed'in yabancı sözcükler bilgisini onayladığı görülecektir. Çağdaş araştırmacılar Kuran'da , yabancı dillerden ödünç alınmış 275'in üzerinde sözcük listesi çıkarmış bulunuyorlar. Bunların kaynakları arasında İbrani, Arami, (ödünç sözcüklerin en bereketli kaynağı olan Hristiyanların konuştuğu Aramicedir) Süryani, Nebati, Etiyopya, Fars ve Grek dilleri vardır. Ayrıca İslam ansiklopedistlerinden ve çok verimli yazar (polygraph) Suyuti (Ö.1505), fazla gayretkeşlikle bunlara "Hind, Kopt, Türk, Zenci ve Berber" dillerini de eklemektedir.

En eski İslam yorumcuları bu ödünç almalardan haberdar olmuştu, fakat Muhammed el-Şafi (Ö.820) gibi daha sonraki bilginler, aşırı dindarlığın etkisi altında bunu bir sapkınlık öğretisi olarak suçladılar. Kusur ve kopyalamalar anımsatılıyor ve tanrısal vahiy için araç olarak Arapçanın uygun olmadığı imasında bulunuluyordu. Bu yüzden Kuran'ın her sözcüğü ve her harfinin Tanrı tarafından gönderildiği; saf ve bozulmamış Arapça ile yazıldığını belirtmesi gereği duyuldu. Kutsal kitap taklidedilmenin ötesinde, bütün karışıklılardan masun, mükemmel ve dokunulmaz olduğunda ısrar edildi.

Oysaki Muhammed'in insanlara, Kuran'ı kendi ana dillerinde okumalarını açıkça izin vermiş olduğu bilinmektedir (Ameer Ali, Syed, *The Spirit of Islam*, Methuen (Orijinal baskı London, 1922), 1965, s. 186). Galiba böylece tahminen anadilde metinler İslam dünyasının birçok bölümlerinde geçerli oldu. Afgan asıllı bir fıkıhçı (İslam hukukçusu) olan Abu Hanife'nin (Ö.767) kurmuş olduğu Hanefi mezhebi, Arapça'dan başka bir dilde Kuran'ın okunmasını onaylamıştır (Grunebaum, Gustav von, *Medieval Islam*, Chicago University Press, 1961, s.152).

Kuran resmi biçimde belirlendikten az bir süre sonra, dönemin dinbilginlerinin çoğu, metinlerin yanlış yorumlanacağı ve aslından uzaklaştırılacağından korktukları için bütün diğer versiyonları yasakladı ve çevirileri engellediler. Bu yüzden yüzyıllarca, yabancı ülkelerde yaşayan Arap olmayan Müslümanlar, Arapça teksti anlamaksızın okuyup öğrenmeğe ya da ezberlemeye zorlandılar. Bu uygulama İslamın ruhuna uygun değildi.

Kuran'ın çevirisi için birçok bilgin tarafından sorunlar ortaya kondu. Oysa Kuran, kendisini okuyup incelesin ve anlasınlar diye, Tanrı tarafından, her halk için kendi dillerinde gönderilmiş bir yasa sağlandığını öğretir (**Kuran 41,44: Eğer biz Kuran'ı yabancı dilde indirmiş olsaydık, diyeceklerdi ki: Ayetler geniş bir biçimde açıklamalı değil, Arab'a yabancı dilden (kitap) olur mu?...).** Demek ki, Araplar için kendi dillerinde yazılmış Kuran gönderilmişti (**Kuran 12,2: Biz onu anlayasınız diye Arapça bir Kuran gönderdik.**). Bu ayetin ışığında, insanların Kuran'ın yalnız Araplar için olduğunu farzetmesi gerektiği tartışıldı. Eğer Araplar için değilse ve eğer Arapça anlamıyan ve konuşmayan kimseler İslamı kabul etmek zorundaysa, Kuran'ın kendi dillerine çevrilmesi gerekir.

Artık çeviriler ortaya çıkmaya başladı ve o zamandan beri Kuran, Hind ve Afrika dilleri dahil yetmiş kadar dilden okunmaya başladı. Arapça versiyon buyurucu ve yetkin olarak görülmesine rağmen, ana dil çevirileri Kuran yorumunda önemli rol oynuyorlar.

12. Kuran'ın Üslubu

Kuran'ın üslubunda, kısa coşkulu ayetlerden, uzunca sıkıcı surelere kadar birçok çeşitlenmeler vardır. Bu üslup farklılıkları, bilginlere Mekke'de dikte ettirilenler ile Medine'de yazdırılanları birbirinden ayırdetmekte yardımcı olmuştur.

Kuran'ın erken üslubundaki ahenkli düzyazı (nesir) ve tınlayan dizeler, Muhammed'in zamanından çok önce Zeyd İbn Amir, Koss İbn Sayda, Tayifli Umeyya vb. gibi, hem birer ozan hem de sosyal ve dinsel reformcular tarafından düzenlenmişti. Bunların pek çoğu halkça bilinen ve hayran olunan dizelerdi. Çoğu, insanlar tarafından, bazan büyüleyici bir etki ile sık sık ezbere okunurdu. Peygamberin Mekkeli muhalifleri Muhammed'in vahiylerini, eski Arap bilgeliğiyle ve onun içindeki kutsal saydıkları dizelerle karşılaştırırlar ve sıkça bu eski yapıtların yardımıyla ortaya benzerlikleri koyuyorlardı.

Osman'ın Kuran derlemesi tamamlandıktan sonra, kutsal ayetlerin seslendirilmesinde, heyecanlandırıcı uygun bir tarzı benimseyen yetişmiş okuyucular tarafından sureler, derin ve içten gelen arzuyla okunmaya alıştırdı. Çocukluktan beri insanlar, onları ezbere okuma ve dinlemeye yönelik yetiştirildiler. Tüm dinsel tören sırasında ve doğumdan ölüme taşınan birçok koşullarda kutsal Kuran'dan ayetler yüksek sesle okunuyordu. Zaman geçtikçe onlar, inanan dinleyicilerden derin bir karşılık uyandırmaya başladı. Sureler ezberlendi ve inananların belleklerinde yeretti.

Ancak başlangıçtan beri, üslubunun haşmeti ve düşünce yüceliği gereğinden fazlaca özendirildiği için, Kuran'ın fazla yüksek değerde tutulduğunu iddia eden isyancılar vardı.

Kuran'daki gibi bir sureye benzetmek (**Kuran 10,38: Yoksa Peygamber onu uydurdu mu diyorlar? De ki: Eğer sizler doğru iseniz, Allaktan başka gücünüzün yettiklerini çağırın da, onun benzeri bir sure getirin.**) ya da onlar gibi on sure (Kuran 11,13 : **Yoksa: "Kuran'ı uydurdu" mu diyorlar? De ki: Eğer sizler doğru iseniz, Allaktan başka çağırabildiklerinizi -yardıma- çağırın da, siz de onun gibi uydurulmuş on sure getirin.**) yaratmaları konusunda Muhammed'in meydan okuduğunu dinbilginleri tamamıyla benimsiyor. Bu yüzden, onlar herhangi bir ölümlünün karşılaştırılabilir herhangi bir şey yaratacağına dair, kendi güçsüzlüklerini (*acizlik*) tartışmalarını reddederken; birkaç ozan, onlara eşdeğer olan, hatta hem üslub hem de içerikte Kuran surelerini bile aşmış olan düzenlemeleriyle kanıtladılar. Kuran taklitçilerinden biri, kendi yapıtının, Kuran'dan ezbere okunan parçalar gibi, aynı coşkuyla kendinden geçişi uyandırmakta başarısız olduğu söylendiği zaman, "bırakınız benimki de yüzyıllarca camilerde okunsun ve sonra görürsünüz" diye yanıt vermiştir. (Rodinson, Maxime, *Muhammed*, İngilizceye Çev.Anne Carter, London:Penguin, 1976, s.92).

Kuran'ın mucizevi özelliğine ilişkin ortodoks görüşünü çürütmeğe uğraşan diğer İslam özgür düşünürleri arasında Mutazili'ler, Kuran ile yarışan eski Arap ozanları ve bilgilerinin yapıtlarını, mükemmel ahlak ve üslub güzelliği bakımından Kuran'daki ayet ve sureler kadar iyi olduklarını göstermek için elden ele dolaştırırlardı. Mutazili yazar ve Arap düzyazısının ustası, al-Cahiz (patlak gözlü) takma adıyla tanınan, bir Etopyalı kölenin torunu Amr İbn Bahr (Ö.689), "Kuran iyi yazıyı temsil ediyor, fakat mükemmel Arapçayı değil" diyordu.

Yüzyıllar boyunca birçok yazarlar Kuran stilinde yazmaya muktedir olduklarını iddia ettiler. Bazıları bu cüretlerinden ötürü ağır bedel ödedi. Ozan ve çevirmen, Zerdüştükten dönme, Arap dilinde ilk büyük nesir yazarı ve Arap edebiyatına çok önemli katkılarda bulunan İbn Mukaffa (Ö.758), Kuran'ı taklit etmeye girişmekle suçlu görülerek işkence ile öldürüldü.

İran doğumlu Arap ozan ve Basralı bir özgür düşünür olan Başar İbn Burd'un (Ö. 784) dizelerinin herhangi birisi, işinin ehli bir okuyucu tarafından hakkıyla ahenkli bir biçimde okunsa, Kuran'a rakip görüleceği ileri sürülmektedir. O, kör bir şarkıcı kızın, kendi şiirlerinden birini okurken işittiğinde, Kuran'daki karşılaştırılabilecek herhangi bir sureden -örneğin 59. Haşr suresi- daha iyi olduğunu haykırmıştı.

Çileci sufi Mutazili Abu Musa al Mozdar (Ö.840), Karmati hiciv yazarı Mutanabbi (Ö.965), kör ozan Abu Ala Maari (Ö.1057) ve özgür düşünürlerden Muhadabuddin al-Hilli (Ö.1205); yapıtlarının ahlaksal niteliği, dil güzelliği, üslubu ve sözcüklerin düzgün seslendirme ve kullanımıyla Kuran'a eşdeğer olduğunu özellikle ileri süren- ya da onların adına ileri sürülen- en tanınmış yazarlar arasındaydı.(5)

İçindekilerini, düşmanca bir eleştiri ruhu içinde değil, kişisel olarak içtenlikle öğrenmek amacıyla Kuran'a yaklaşmış olan batılı yazarların çoğu, Kuran'ın büyük bir bölümünü, Andrae gibi, "hayal edilebilir en can sıkıcı bir okuma (the most boresome reading that can be imagined)" buldular(Andrae, Tor, *Muhammad: The Man and His Faith*, New York:Harper, 1960, s.115). Aynı şey kutsal yazıs çoğu hakkında da söylenebiliyordu.

Muhammed ve onun mesajının 19.yüzyıl savunucularından en tanınmış olan Thomas Carlyle, Kuran'ı " bıktırıcı bir karmakarışıklık, kaba, düzensizlik" olarak nitelendirmektedir. "Sonu gelmeyen yinelenmeler, soluk kesen bitmezliği, boğuculuğu...dayanılmaz aptallığından" şikayet ederken, "Kısacası hiçbirşey! Ancak bir görev duygusu herhangibir Avrupalı'nın Kuran'ı okuyup bitirmesini sağlayabilir" demişti (Ruthven, Malise, *Islam in the World*, Harmondsworth:Penguin, 1984, s. 102)

Kuran'daki üslub hataları hakkında uzun yazılar yazan büyük Alman Arapça bilgini Theodor Nöldeke (ö.1930), eğer bunlar bizzat Arap dilinin esnekliğinden ötürü olmasaydı, "Kuran'ın son bölümlerini ikinci kez okumaya güçbela (güçlükle) dayanılabilir olacağını" belirtmiştir.

13. Kuran'ın Belirsizliği Sorunu

Arapa yazısının ilk biçimlerindeki yetersizlikler, çoğu Arapça sözcüklerin çok anlamlılığı ve Kuran'ın yazıldığı belirsiz dil, kutsal kitabın yorumunda ortaya çıkan zıtlıklar ve yorumcular arasında sıkça yaygın olan karışıklığa ek olarak, pek çok gramer ve semantik problemlere götürdü. Hatta metnin kendi doğası içinde varolan güçlüklerden başka, Kuran'ın geniş bölümleri karanlıktır ve bazan 'vahyin iniş nedeni' (*sebeb el-nuzul*) hakkında bilgi olmayan anlaşılmazlıklar vardır. Yani vahyin inişini teşvik eden koşul ve olay ve özellikle onun işaret ettiği kişi ya da gruplar anlaşılmamaktadır. Geleneksel bilgiler böylesi olaylar üzerinde tahminlerle doludur.

Belirsiz bir ayetin açıklamasını sağlama girişiminde bulunan yaşam hikayesi yazarları ve Kuran yorumcuları, herbiri kendi yöntemleri içinde, pasajlara ek açıklamalar yaparak ve dolaylı betimlerle çözümler denediler. Onlar, bazıları tamamıyla yanlış ya da hayali olduğu bilinen, koşullar, zaman ve adlar sağlayarak, yerel renk ve gerçeklik vermek için sorunlu ayete gönderme yapan birer anekdot anlatıyorlardı.

Örneğin, Kuran "Arkadan konuşanlara ve iftiracıya yazıklar olsun!" (**Kuran 104,1: İnsanları arkadan çekiştirmeyi, iftirayı ve yüze karşı eğlenmeyi adet edinen kimselerin vay haline!**) demektedir. Bu iftiracılığa, karaçalmaya karşı basit bir uyarı, bir öğüt olabilirdi, fakat yorumcular Peygamberin bu sözleri niçin konuştuğuna bir neden bulmak gereği duymuşlar. Bu yüzden, teksti açıklamak için bu yorumcular-ki onların çoğu Muhammed'den uzun zaman sonra yaşamışlardı-, Peygamberin arkasından konuşan ya da iftira eden bir kişi ve böylece ayetlerin geldiği hakkında, suçlunun adı ve çevresiyle birlikte bazan diyaloglu bir hikaye uydurmuşlardır. Bir açıklamada, bu kabahati işleyen Akhnas İbn Şurayh, diğerine göre Velid İbn Mughayra ve bir başka söylentiye göre de Umayya İbn Khalf idi. Sonuç, aynı ayet üzerinde birkaç açıklama ve değişik yorumların sıkça verilmesi ve bunların çelişkili, karşılıklı uzlaştırılabilir olmamasıdır. Bir tek cümle için, her biri kendisinininki ya da kendi tercih ettiği görüşü veren bir düzüne yetkili

olabiliyor. Sonuç olarak ayetlerin anlamı ve okunması üzerinde -bazısı uzun süre ayakta kalan- çok çeşitli skolastik fikirler vardır. Kuran yorumu (*tefsir*) ve açıklamalar, bir uyuşum göstermekten çok uzaktır. Gerçek anlamını, Arapların söylediği gibi 'Allah bilir'.

14. Kuran'daki değiştirmeler ve düzeltmeler

Muhammed'e inanmayan karşıtların görüşüne göre, kendisi tarafından yazdırılan kitaba, gökten inmiş değişmeyen bir kitabın kopyası olarak bakılamazdı, çünkü bizzat Muhammed'in kendisi tarafından onda sık sık değişiklikler yapılmıştır. Bazan bir ayeti diğerinin yerine geçirmişti (**Kuran 16,103: Kuşkusuz biz onların: "Kuran'ı ona ancak bir insan öğretiyor" dediklerini biliyoruz. Kendisine nisbet ettikleri kişinin dili yabancıdır. Oysa bu apaçık Arapçadır...**) Kuran'ın, Muhammed'in kendi üzerinde değiştirmeler yapmadığı, fakat sadece yolgöstericiliği altında olduğunu ifade etmesi (**Kuran 10,15:...Ya bundan başka bir Kuran getir, ya da değiştir, dediler. De ki: Onu kendiliğimden değiştirmem benim için olacak şey değildir. Ben , bana vahyolunandan başkasına uymam. Çünkü Rabbime isyan edersem elbette büyük günün azabından korkarım.**), durumun tartışılmasını azaltmadı.

Şeytan ayetleri adı verilenler ayetler, önce halka açıklanmış, daha sonra açıkça geri çekilmişti. Aşağıda belirtildiği gibi, Muhammed tarafından önceden dikte ettirilmiş ayetlerin birçoğunun daha sonra eksik olduğu görüldü. Muhammed'in en tanınmış bir sahabisi olan Abdullah İbn Mesud adındaki bir yazıcı, onun söylediği bir ayeti kayıt etti, fakat ertesi sabah üzerine kaydettiği yaprağı silinmiş buldu. Olayı Muhammed'e haber vermesi üzerine, kendisine gece esnasında ayetin geri alınmış olduğu bildirildi.

Kuşkucu hicivcilerin gösterdiği gibi, Muhammed kitabında bazı şeyleri sık sık emrecek ve sonra başka birşey buyurarak onu kaldıracaktı. Bir çok örneklerde, Muhammed kendi çevresindekilerden gelen önerilerle teşvik edilen metin içinde değişiklikler yaparak, açıklanan-vahiyelere malzeme eklemişti.

Bir kere vahiy yazdırma sırasında, "evlerinde oturan inananlar, Tanrı yolunda savaşanlarla eşit tutulmamalıdır" dedi. Kör bir adam olan Abdullah İbn Umm Maktum bunu işitince, eğer başka adamlar gibi olsaydı kuşkusuz kendisinin de savaşacağını söyleyerek şikayetçi oldu. Bunun üzerine Peygamber, bir çeşit vecd hali (kendini kaybetme durumuna) geçirdikten sonra ayeti okumayı, "herhangi bir engeli olmadan evlerinde oturan inananlar, Tanrı için savaşanlarla eşit tutulmamalıdır" biçiminde değiştirdi (**Kuran 4,95: Müminlerden -özür sahibi olanlar dışında- evlerinde oturanlarla, malları ve canlarıyla Allah yolunda cihad edenler bir olmaz...**).

Üçüncü halife Osman'ın üvey kardeşi olan Abdullah İbn Saad adlı bir diğer vahiy katibi metinlerde değişiklikler yapardı (Ameer Ali, agy. 1965, s. 295) ve bir keresinde o, Muhammed'in düzenlediği bir ayeti tamamlamak için bir sonuç cümlesi ekledi (**Kuran 23,14: Sonra nutfeyi alaka (aşlanmış yumurta) yaptık. Peşinden alakayı bir parçacık et haline soktuk; bu bir parçacık eti iskelete çevirdik...**) ve bu cümle Kuran'da yer aldı. Daha sonra Abdullah İbn Saad İslamı reddetti ve Mekke'ye döndü; orada, son hecesi ve son harfine kadar Tanrı tarafından vahyedildiği söylenen kitaptaki cümlelerden birinin yazarı olmasıyla övündü. Ona göre vahiy bir aldatmacaydı (Glubb, Jhon Bagot (Glubb Pasha), agy. 1979, s.308) ve Muhammed sadece kafasının içinden geçenleri yazdırırdı (Al-Thaalibi, İsmail, *Lata'if al-Maarif/The Book of Curious and Entertaining Information*, ed. C.E.Bosworth, Edinburgh University Press, 1968, s.69). Ayrıca bu Abdullah İbn Saad, vahiyleri söze dökerken değiştirmesi için Muhammed'i çoğunlukla kandırmişti.

Ebubekir'in dahi, kızı Ayşe –Peygamberin gözde hanımı- aracılığıyla Peygambere ait sözleri, daha doğrusu Ayşe ile birlikte olduğu zaman Muhammed'e gelen vahiyleri etkileyebildiği ileri sürülmekteydi. Diğer bazı vahiylerin, Ömer'den gelen önerilere yanıt olarak verilmiş olduğu söylenir. Pek çok durumlarda Muhammed karar vermekte tereddüt eder ve vahiy gelmeden önce ondan öğüt isterdi. Ömer dahi, belki masumca, bir kereden daha fazla öğüt vermiş olmaktan dolayı övünmekteydi; çünkü o öğüt sonradan, gökten indirilenle mucizevi bir biçimde benzeşmeye dönüşüyordu (Rodinson, Maxime, agy. 1976, s.219).

İslam dinbilimcileri, Kuran'ın 220 ayetinden daha fazlasında değişimler yapıldığını kabul etmekte, fakat bunların, yetki kullanarak feshetme öğretisi ile (by the doctrine of abrogation-*nasikh*) yapılmış düzeltmeler olarak açıklamaktadırlar. Bu öğretiye göre, bazı ayetler özel bir durum için vahyedildiler ve onların sadece geçici bir uygulaması vardı; onlara söylenen ayetler koşullar değiştiği zaman değiştirilebilir ya da (atılabilir) silinebilirdi.

Kuşkusuz bu, Kuran'da “hiç kimse Tanrının yazısından tek sözcüğü değiştiremez” (**Kuran 18, 27: Rabbinin kitabından sana vahyedilene oku. Onun kelimelerini değiştirebilecek kimse yoktur. Ondan başka bir sığınak da bulamazsın.**) söyleminin bulunması, inanmayanları tatmin etmemiştir. Öyleki teksteki herhangi bir değişim, Muhammed'e gelen vahiylerin aslının bulunduğu gökyüzündeki (cenneteki) değiştirilemeyen ilk örnek Kuran'ın da, yalnızca geçici vahiylerle sahip ve değişime konu olması gerektiğini kapalı olarak söylenmiş olacaktır.

Peygamber tarafından Kuran'da yapılan değişimler, yazıcılar, hafızlar, yazmanlar, derlemeci ve çoğaltıcılar tarafından dikkatsizce ya da başka türlü tekste geçirilmiş olabilen daha küçük değişikliklerden ayrı bir durumdur. Ayrıca yine bu, Ebubekir, Ömer, Osman ve ilk Emeviler tarafından daha çok kasıtlı biçimde yapılmış, çok kapsamlı değişikliklerden daha farklı bir tartışma konusudur.

15. Tamamlanmamış Kuran

Kuran'ın tamamlanmışlıktan uzak olduğuna inanan karşıtlar da vardı. İndirilmiş Kuran, göksel kitabın tam bir çeviri yazısı değildi, deniliyor ve olmadığı ileri sürülüyordu. Tanrının bu dünya ve öbür dünya hakkında ne kadar vahiy indirmesi gerektiğinin, bir tek kitabın kapağı altına sığabilme olasılığı anlaşılır şey değildir. Bunun olmayacağı, bizzat Kuran'ın kendisi tarafından onaylanmaktadır (**Kuran 18,109: De ki: Rabbinin sözleri için derya mürekkep olsa ve bir o kadar da ilave getirsek dahi, Rabbinin sözleri bitmeden önce deniz tükenecektir.**).

Kuran, diğer peygamberler hakkında bilinen herşeyin Muhammed'e indirilmediğini de açıklıyordu(**Kuran 4, 164: Bir kısım peygamberlerin hikayelerini sana daha önce anlattık, bir kısmınınkini ise sana anlatmadık...**). Ayrıca Kuran ne bir ahlak bilgileri özeti, ne de başlıbaşına bir hukuk kitabıydı; İslam yasaları, Kuran'ın içinde bildirilen birçok diğer dinsel sistemlerle ortak bazı geniş ilkeler dışlandığı takdirde, onun üzerinde temellendirildiği zor söylenebilir.

Mevcut Kuran Muhammed'in bıraktığı herşeyi bile içermiyor. Mutazililer, Muhammed vahiyleri ilk almaya başladığı zaman, yazıcıların da, hafızların da onu tutmaya daima hazır olmadıklarını ileri sürüyor ve onların kendi bütünlüğü içinde kaydedilmediğini söylüyorlardı. Bu yüzden çoğu kaybolmuştu. Olasıdır ki, Muhammed'in kendisi, Kuran'ın parçası olarak ilk vahiylerin bazısına itibar etmedi (Watt, W. Montgomery, *Muhammed at Mecca*, London:Oxford University Press, 1953, s. 47) Malzeme yazılmaya başladığı zaman bile, kayıtlama bir süre için oldukça rastlantısal bir iş olarak kaldı. Muhammed henüz önemli bir kişilik değildi ve hiç kimse onun bütün sözlerinin herhangi ayrıntılarıyla korunmaya ve saklanmaya değer olduğunu düşünmemiştir.

Muhammed'in kendisine vahyedilmiş olan parçalardan unutmuş olabildiği ya da anımsayamadığı olasılığı Kuran'da ima edilmektedir(**Kuran 2, 99: Yemin ederim ki sana apaçık ayetler indirdik...**). Surelerin bazıları ve pek çok dağınık ayetler "insanların kalblerinde" taşındı, yani ezberlendi. Hafızlar tarafından unutulmuşluk ve doğal neden ya da Yamama muharebesindeki gibi savaşlar yüzünden ölümler ve kayıplar; değiştirme ve çarpıtmaya ya da malzemenin çarpıtılmasına daha fazla yardımcı olabiliyordu.

Muhammed'in hanımı Ayşe'den günümüze ulaşan bir geleneksel söylentiye göre, şimdi yetmiş üç ayet içeren bir sure (33. Ahzab Suresi), başlangıçta iki yüz ayetten daha az değildi, fakat Osman'ın resmi Kuran metni hazırlanması sırasında, noksan ayetler bulunamadı (Guillaume, Alfred. *Islam*, Rev.edn. Harmondsworth: Penguin, 1983, s.191). Zina olayında çiftlerin taşlayarak öldürülmesini buyuran Taşlama Ayeti'nin yazılı olduğuna inanılan bir sayfa da kayıptır. Ayşe bu sorunlu sayfanın, Muhammed'in son hastalığı sırasında yatağının altında bulunduğu, fakat ölümünü izleyen karışıklıklar içinde, başıboş gezen bir keçinin odaya girip bu parşömen parçasını yediğini anlatmaktadır. (Rahman, Fazlur. *Islam*, London: Weidenfeld and Nicolson, 1966, s. 65) Ayşe'nin bu ifadesi daha sonra, Allah'ın onu bir keçinin yutmasına ve inananlara yol göstermesi için gökten indirdiği bir yasanın ebedi kayboluşuna neden olmasına niçin izin verdiğini soran Mutazililer tarafından ele alındı.

Şiiler, Sünnileri Kuran'ın bazı bölümlerini kasıtlı saklayıp ya da saptırarak tahrif etmekle suçladılar. Onlar, özgün Kuran vahiylerinden ilk biçimiyle Ali hakkındaki bütün sureler ve ayetlerin, Osman'ın buyruğuyla atıldığı ve ateşte yakıldığını ileri sürmektedir. Onlara göre, Osman'ın tek metine indirgediği resmi Kuran'ın tamam olduğunu ileri sürmek sahtekarlıktır.

Kuran'ın resmi tek metin saptanmasından sonra, ilk on yıl boyunca zaman zaman hafızlar, toplanmış tek metinde bulunmayan kısa ayetler ve hatta birçok ayetten oluşan uzun sureleri okumayı sürdürdüler. Dahası, paralar ve yazıtlar üzerinde ve yazılı eserlerdeki pek çok alıntı sözler, vahiy durumunda Peygamber tarafından dikte ettirilmiş oldukları söylenen ve hepsi de atılmış olan surelerin bilinmeyen sayısını temsil edebilir.

Eski bir gelenek der ki: "Hiç kimse Kuran'ın tamamını okuduğunu söylemesin. Zira eğer onun çoğu kaybolmuşsa, tamamının ne kadar olduğunu insan nasıl bilebilir? Öyleyse, Kuran'dan şimdiye ne kalmışsa onu okuduğunu söylesin!" (Sweetman, J. Windrew. *Islam ve Christian Theology*, Birmingham: Selly Oak, 1985, s.37).

Osman öncesi oluşturulmuş bu Kuran koleksiyonları Osman'ın standart tekstinden geniş bir biçimde farklılık göstermektedir (Watt, W. Montgomery, *Bell's Introduction to the Qur'an*, Edinbough University Press, 1970, s.45). Bazıları dinsel esaslar olmayan malzemeyi içeriyor; diğerleri kullanılan sözcüklerde, noktalamada, sesli ve sessiz harf çeşitlemelerinde, surelerin düzeninde farklıdır. Bazı durumlarda Kuran'dan birkaç bölümün dışlanıp atılmasıyla (the exclusion of certain Koranic chapters) ve Kuran'da bulunmayan bazı bölümlerin dahil edilmiş olmasıyla (the inclusion of chapters not in the Kuran) farklılık göze çarpmaktadır.

16. Şiir Olarak Kuran

Kuran "ozanların ardından gidenler yoldan sapanlardır" (**Kuran 26, 224: Ozanlara gelince, onlara uyanlar sapıklardır**) demektedir. Muhammed'in en nefret dolu bulunduğu karşıtlarının iftiralardan biri, Kuran'ın bir ozanın taşkınlıkları (**Kuran 69, 41: Ve Kuran bir şair sözü değildir...**), bir düş karmaşıklığı (**Kuran 21,5: "Hayır, dediler, bunlar saçma sapan**

rüyaldır; bilakis onu kendisi uydurmuştur; belki de o bir şairdir...), yazıya geçirttiği şeylerin kocakarı masallarının bir özetini (**Kuran 25,5: Yine onlar dediler ki: Bu ayetler onun, başkasına yazdırıp da kendisine sabah-akşam okunmakta olan, öncekilere ait masallardır**) temsil ettiğini söylemeleriydi.

Kendisini ozanlarla eşleştirilme yahut bir kimse için yanlış anlaşılma korkusundan dolayı Muhammed, ozanlar ve yapıtları hakkında nefretini ortaya koymuştur. Bir hadise göre Muhammed bir keresinde şöyle söylüyordu: “Bana göre bir şairden daha tiksindirici kimse yoktur ve herhangi birine bakmaya bile dayanamazdım. Yazıklar olsun bana, ben bir şair miyim? Bir çılgın mıyım ben? diye düşünürdüm.” Aynı zamanda ozanların halkla ilgili çağrılarını ve güçlerinden çekinen Muhammed, özellikle kendisine gelen suçlamalara karşılık veren Hasan İbn Thabit ile meşgul oldu.

Doğrusu Muhammed ile ozanlar arasında benzerlik arama bir temelden yoksun değildi. En eski Kuran ayetleri, gerçekten ölçülü ve arasıra da uyaklı nesir (*seci*), kısa çığırışlı üslub içinde verilmiş, eski (değnek vuruşlarıyla şiir okuyan) halk ozanlarını anımsatıcı usul ile okunan cümlelerden ibaretti. İlk ayetler ses benzeşmeleri-yarım uyaklar, ses yinelemeleri, ayrıca cümle içi ve sonu tonlamalarıyla (ritim) doludur. Yine ayrıca başarılı cümleler içerisindeki sözcüklerin yinelenmesi, sesler aracılığıyla hypnotic (uyutucu) heceleri işleten bir şarkı nakaratı gibidir (**Kuran 81,1-14: Güneş katlanıp dürüldüğünde/Yıldızlar kararıp döküldüğünde/Dağlar sallanıp yürüdüğünde...Gökyüzü sıyrılıp ayrıldığında/Cehennem turuşturulup cennet yaklaştırıldığında/İnsan neler getirdiğini anlamış olacak.**)

Muhammed, ozanlar kadar, gelecekte haber veren bir kahine (**Kuran 52,29: Sen öğüdünü ver. Rabbinin yardımıyla, sen ne bir kahinsin ne de bir deli**), çılgın birine (**Kuran 44,13: Sonra ondan yüz çevirdiler ve bu eğitilmiş bir deli,dediler.**), büyücüye (**Kuran 25,9:...O zalimler inananlar: Siz ancak büyüye tutulmuş bir adama uymaktasınız,dediler.**) benzetildi. Zamanın ozanları ve kahinlerinin alışkanlığı olduğu gibi, Muhammed de bazan vahiy alma anında başını örtü (*burda*) ile kapatırdı. Ozanların esinlenmelerini yazdığını gibi, Muhammed de vahiyleri katiplerine dikte ettirirdi. İlk surelerin yirmiden fazlası (**Kuran Sure 37, 68, 77, 85 vb.: Saf saf dizilmiş zikredenlere (Meleklerle yemin ederim ki/ Kaleme ve yazdıklarına andolsun ki/Yemin olsun birbirini peşinden gönderilenlere/Burçlara sahip gökyüzüne, geleceği bildirilmiş olan güne, tanıklık eden ve edilene and olsun ki...)**, ozanların ve kahinlerin kullandığı çeşitten bir “yemin etme formülü” ile başlar. Muhammed ozanlar, büyücü ve kahinler gibi düşmanlarına karşı lanetleme ve beddualar yöneltirdi.

Bazı yorumcuların görüşüne göre, kendisinin bir şair olmadığı, mecnun (**Kuran 37,36: “Bir mecnun şair için biz tanrılarımızı bırakacak mıyız?”derlerdi.**), deli ve kahin (**Kuran 52, 29: Sen öğüdünü ver. Allahın lütfuyla sen ne bir kahinsin, ne de bir deli**); hele asla yalancı (**Kuran 21,5: “Hayır, dediler, bunlar saçma sapan rüyaldır; bilakis onu kendisi uydurmuştur; belki de o bir şairdir. Bize hemen, öncekilere gönderilenin benzeri bir ayet getirsin**) olmadığı üzerinde Muhammed’in iddialarının güçlülüğü, hayal ve kuruntularının sıkıntısı kadar, ilk dönem güvensizlikleri ve kuşkularını da göstermekteydi. Ayrıca Muhammed güven yinelemekten hiç geri kalmadı: Kuran (36,69) “Biz (Muhammed’e) şiir öğretmedik, ne de şiir ona yarasır bir şeydir” diye açık bir reddetme sunuyordu.

17. Kuran Yazarlığı Sorunu

Muhammed’in Mekke’de ve son olarak Medine’deki misyonunun tam başından beri çağdaşları, onun Kuran’ın yazarının tanrı olduğuna ilişkin iddiasıyla alay ettiler. Kendini inandırdığı bir uydurmalar dizisiymiş gibi (**Kuran 11,18: Kim Allaha karşı yalan ve iftirada bulunanlardan**

daha zalim olabilir?)) vahiylerine hep tepeden baktılar. O bunlarla, görüşleri için, doğru ve yanlış eylemleri için hatalı olarak kutsallık sağladı, diye düşündüler. Muhammed'in ağır ve sürekli ilerlemiş olmasının bir oyunu gibi görerek kutsal kitabı (**Kuran 25,5: Yine onlar dediler ki: Bu ayetler onun, başkasına yazdırtıp da (ezberlemesi için) kendisine sabah-akşam okunmakta olan, öncekilere ait masallardır.**) reddettiler. Onu, başka birinden yararlanarak Kuran'ı (**Kuran 16,103: Şüphesiz biz onların: "Kuran'ı ona ancak bir insan öğretiyor" dediklerini biliyoruz...**) üretmekle suçladılar.

İddia edilmektedir ki, kendisinin söylemek istediklerini, Tanrının söylediğini kanıtlamak amacıyla Muhammed basit bir araç olmayı benimsedi. Bir sure ya da ayeti, nasıl izlediğini göstermek için Muhammed, Tanrı tarafından buyruk almışçasına, "Söyle-De ki!" (*Kul!*) ile başlattı. Bu buyruk Kuran'da 300'den fazla yinelenmektedir.

Tartışılan olaylara göre bu oyun bazan diyalektik bir biçim alıyor; orada önce Muhammed hasımlarının itirazlarını sunuyor ve sonra kendisi bu itirazların karşılığı olacak bilgileri veriyordu. Örneğin, savaşmanın yasak olduğu kutsal ayda neden savaşmak gerekli olduğunu açıklamak amacıyla Muhammed şu cümleleri içeren bir vahiy (2:214) aldı: "**Ey Muhammed! Hasımların sana kutsal ay içinde savaş yapmayı sordular. Söyle (onlara); 'kutsal ayda savaşmak kötüdür, fakat Allah'ın davasından sapmak daha kötüdür'**".

Muhammed'in düşmanları, Kuran'ın içeriği onun kendi çalışmasını sunarken, birçok pasajların da başka kaynaklardan aşırıldığı ve diğer kayıtların arasına geçirildiğini ileri sürdüler. Ayrıca vahiylerin düzenlenmesinde, Yahudi ve Hristiyanlar dahil bir çok yardımcısı olduğu ve onların kendi kutsal yazılarına ilişkin bilgileri üzerinde temellendirilmiş malzemeyi birleştirdiğini ispatladılar.

Mutazililerle birlikte İhvan al-Safa (6) ve diğer akılcı gruplardan İslam eleştirmenleri İslam tarihi boyunca, benzer yargılarını herhangi bir biçimde ifade etmeyi sürdürdüler. Kuran'ı, Muhammed'in kendi görüş ve düşüncelerini anlatan, genişletilmiş bir hadis kitabı olarak gördüler. Son zamanların yetkin yazarlarından Syed Ameer Ali, İslam ve İslam olmayan ülkelerde genişçe okunan, İslam dini üzerine yazdığı kitapta, Muhammed'i Kuran'ın yazarı olarak değerlendirmiştir (Guillaume, Alfred. *İslam*, Rev.edn. Harmondsworth: Penguin, 1983, s.160).

Batılı bilginler Kuran'ın, Muhammed'in öz kişiliğini çok yanlış yansıtan, tam bir insani belge olduğu sonucuna varmışlardır. Onlar Muhammed'in yazarlığının ödünç alınanlar, silinenler, değişiklikler, çelişkiler, üslup hataları, pek çok surelerin kendine özgü(ad hoc) doğası ve Muhammed'in belirgin kişisel fikirleri, arzuları, istekleri, tercihleri ve önyargıları tarafından onaylandığına inanmaktadır. Cebrail ya da başka bir haberci aracılığıyla tanrısal yazarlık fikrini bir yana atmak eğiliminde oldular hep. İtalyan Arap dili araştırmacısı Leone Caetani Kuran hakkında; günlük emirler, haberler, ev ve aileye ilişkin olaylar üstüne yargılar ve güncel ilgi odağı olan benzer olayların yayınlandığı bir çeşit gazeteymiş gibi söz etmekte. Ayrıca Kuran hakkında, "Muhammed'in günlüğü", "Konuşmalar", "Anı Kitabı", "Masa Sohbeti", "Vaızlar/Dinsel Öğütler", "Kendi Yaşamına Dair Notlar" ya da "Tartışmalar" gibi çeşitli adlandırmalar yapıldı. Ve kesinlikle, Kuran'ın tümü Muhammed'in kendi yapıtıydı.

18. Kuran'daki Düzeltme ve Değişimler Hangi Amaçlara Yöneltilmiştir?

Kuran'ın bugünkü bilinen biçimine sokulmadan önce, Muhammed'in ölümünün ardından en az yirmi beş yıl geçmesi gerekti. Bu dönem esnasında zaten tekste değiştirmeler yapılmış ve ekleme değişiklikler hala gelmekteydi.

Yeni dinin ruhsal çekirdeğini biçimlendiren kısa Mekke surelerinin çoğu, düzenli olarak dua ederken ve ritüellerde kullanıldı. Bozulduğu ve değiştirildiği çok rahat anlaşılacağından bunlara genellikle dokunulmadı. Ancak fazla çeşitlemeleriyle hala çok karmaşık olan ve halkça iyi bilinmeyen Medine sureleri düzeltme-değiştirme fırsatı verdi ve gerektiğinde yeni ekleme malzemelerle bile desteklendi.

Kuran'ın derlenmesi için yetkilerini kullanan ve özellikle son (Medine) surelerinin metinlerini elinde bulunduranlardan toplayan halifelerin, Kuran'da eklemeler ve çıkarmalar yaparak, herkesin üstünde olmak gibi bir saygıya layık olduklarına inanmak için çok az neden vardır.

Muhammed'in ölümü üzerine, Kuran parçalarının çoğaltılmamış ilk kolleksiyonu (tek nüsha) bir yıldan fazla Ebubekir'in korumasına bırakıldı. Onun ölümü üzerine Ömer Kuran kolleksiyonundan on yıl boyunca sorumlu oldu. Ebubekir ve Ömer'in –her ikisi de çok hırslı insanlardı–, kendi korumalarında iken Kuran metnine ekleme yapmak ve değiştirmek için geniş fırsatları vardı. Ömer öldüğü zaman, elindeki bu muazzam Kuran malzemesi korpusu (corpus, mecmua-külliyat), üçüncü halife Osman'ın mülkiyetine geçti.

Osman, metni çoğaltacak ve derlemeden yetkin bir Kuran versiyonu yapacak kurulu kişisel olarak kendisi seçti. Bu derleme-çoğaltma süreci aşağı yukarı on yıl sürdü. Herşey gibi bu da Osman'ın gözetimi ve denetimi altındaydı. O, daha sonra bütün sureleri yoketmekten ve doğrusu, Kuran'ı hedefleyerek, “Kitabı parçalamaktan” sorumlu tutuldu.

İlk üç halife, Osman'ın resmi Kuran versiyonu ortaya çıkmadan önce, bir çeyrek yüzyıl için Kuran malzemesinden sorumlu oldu. Onları, peygamber aracılığıyla geçmiş olanı benimsemeyerek yeni malzeme eklemekle suçlayan İslam mezhepleri vardı (Hourani, Albert, *A History of the Arab Peoples*, London: Faber, 1991, s.21). Şia (Ali yandaşları), kuramsal nedenlerden ötürü, Kuran'ın Peygamberin bu ilk ardıllarının entrikaları aracılığıyla değiştirildiği ve propaganda amacıyla bazı surelerin uydurulmuş olduğuna inanıyorlardı. Bu nedenle onları tanrısal vahiy olarak kabul etmeyi reddettiler.

Dönemin çağdaş 'revisionist-düzeltemeci' bilginleri bile eklemeler yaptılar. Onlar iddia ederler ki, halife Ömer zamanından itibaren Müslümanların hızlı toprak kazanımları, Arabistan dışındaki ülkelerde yaşayan halklarla -özellikle Emevi halifeliği dönemlerinde- yeni ilişkiler geliştirdi. Bu nedenle o yerlerdeki Yahudi ve Hristiyanlarla girilen çekişmeli tartışmalar sonucu, sadece Osman'ın derleme resmi Kuran'ının yeniden düzeltimine değil, fakat yeni malzemelerin de aralara sokularak bir başka karşılaştırmalı son metin düzenlemesine gidilmiştir.

Al-Kindi (ö.915), Emevi halifesi Abdümelik zamanına kadar inen birbirine hasım Müslüman gruplar tarafından yapılan Kuran metnindeki tüm değişiklikler ve bozmaları anlatmaktadır (Abbott, Nabia, *Aisha the Beloved of Muhammed*, London: Saqi Books, 1939, s. 48).

Emevi halifesi Mervan I (684-685), Muhammed'in dul eşi Hafsa'ya emanet edilmiş olan özgün Kuran metnini yakıp ortadan kaldırmıştı. Bu, Mervan'ın oğlu Abdümelik'e (685-724) daha fazla değişiklikler yapmak için yol açtı ve zulmünden ötürü çok nefret edilen Irak valisi Haccac İbn Yusuf aracılığıyla iş tamamlandı. Sesli harfler ve fonetik işaretler sokarak, Kuran'ın farklı versiyonlarından zıtlıkları kaldırmak bahanesiyle Haccac, bizzat metine eklemeler ve önemli değiştirmeler yaptı. Böylelikle Kuran'ın karşılaştırmalı son metin düzeltiminin ne olduğu ortaya koyuldu (Abbott, Nabia, *Aisha the Beloved of Muhammed*, s. 47).

İlk halifelerden Ebubekir, Ömer ve Osman'ın Kuran metninde yaptıkları değişiklikler kişisel ya da kuramsal nedenlerden dolayıydı. Emeviler tarafından yapılan değiştirmelerin ise, siyasal, hanedanlık ve sömürgeci-yayılmacı hedefler nedeniyle olduğu açıktır.

Değişimler, İslam inancına daha farklı bir hüviyet vermek, özel olarak Arap yazısını desteklemek, Arap nasyonalizmini korumaya almak ve Arabizm eğilimlerini desteklemek için gerekli görüldü. Böylece Arap halkının dinsel ve kültürel egemenliğini tam yerleştirmek ve İslamı, Hristiyanlığa ve Museviliğe üstün, onlardan farklı seçkin bir din olarak sunmak amacıyla Kuran'ı, bu değişikliklerle araç yaptılar.

Arapların yaratılmış halkların en hayırlısı, Arabistan'ın kutsal toprak, Mekke'nin dokunulmaz kent ve güzel (hub) Kabe'nin ise dünyanın ortayeri olduğu; dinlerin en mükemmeli İslam, dillerin kutsalı Arapça, bütün vahiylerin tacı Kuran, Muhammed'in eşi olmayan peygamber olduğu inancı, yani bütün bunlar Arap şövenizminin ruhunu ateşlemekte başarısız olmazdı kuşkusuz. Ancak egemenlik için, fetih için de adalet sağlamazdı.

Bütün bunlara rağmen, Tanrı tarafından gönderilmiş, mükemmel ve değiştirilemezlik inancıyla Kuran Arabizmin bildirisi oldu. Muhammed'in kendisi de, Logos (Söz) olarak -bazı aşırılar tarafından yarı-tanrısal statüye de yükseltilmiştir- Arap halkının atası bir ilkörnekte kişiliğe dönüştürüldü.

19. Muhammed'in Hristiyan Öğretmenleri

Muhammed'in dolaylı etkilenmiş olduğu kişilerden başka, doğrudan bir biçimde etkilendiği görünen ve kendilerine öğretilerini formüle etmesinde çok borçlu olduğu bazı kişiler de vardı.

Muhammed'in düşmanları, onun ileri sürdüğü öğretileriyle ilişkili olarak, sık sık Hristiyanların evlerini ziyarete gittiğinin farkına vardılar. Bu yüzden onu, kısmen çok eski kutsal yazılardan alınmış malzeme ve kısmen çeşitli yabancı kaynaklardan Kuran'ı ustaca düzenlemekle suçladılar. Onun her şeyi dinlemeğe hevesli bir kulak (**Kuran 9,61: O her söyleneni dinleyip kabul eden bir kulaktır, diyerek peygamberi incitenler de vardır...**) olduğu ve "Kulaktan dolma" bilgileri eleştirildi. İşittiği bütün hikayelere kolayca kanması ise onun ahmaklığına verildi. Sabah-akşam eski masalları yazdırarak (**Kuran 25,5: Yine onlar dediler ki: onun, başkasına yazdırıp da kendisine sabah-akşam okunmakta olan, öncekilere ait masallardır.**), ona yardım eden başka insanlar tarafından eğitilmekten kendisini sorumlu tuttular (**Kuran 44,14: Sonra ondan yüz çevirdiler ve: Bu, öğretilmiş bir deli dediler.**). Ayrıca, öğreticilerinin bazılarının yabancı (**Kuran 16,103: Şüphesiz biz onların: "Kuran'ı ona ancak bir insan öğretiyor" dediklerini biliyoruz. Kendisine nisbet ettikleri şahsın dili yabancısıdır. Halbuki Kuran apaçık Arapçadır.**) olduğu ileri sürülüyordu.

Muhammed, ödünç almaktan sorumlu tutulmayı, bundan önce herhangi bir kitap okumadığını, ne de birinden kopya çektiğini söyleyerek karşı çıktı (**Kuran 29, 48: Sen bundan önce ne bir yazı okur, ne de elinle yazı yazardın. Öyle olsaydı, batıla uyanlar kuşku duyardı.**). Bir yabancıdan onu eğittiğine gelince, ima ettikleri kişinin dili yabancı dildi, oysa Kuran açıkça Arapça yazılıydı (**16:103: Açıklaması önceki paragrafta verildi.**). Yahya, al-Baydawi, al-Zamakshari, Abbasi, Jalalain ve diğer Müslüman yorumcularının yazılarına dayanan bilginler, ilgisi olabilen – Arap ve yabancı- kişileri kesin saptama girişiminde bulundular, fakat ayrıntılar çok azdı ve konu belirsiz kaldı.

Muhammed bazı bilgileri Yahudilerden toplamış olabilir. Ama, onun güvenilir öğretmenlerinin büyük çoğunluğunun Hristiyanlardan olduğu görülür. Kuran yorumcusu Hüseyin, Muhammed'in

her akşam bir Hristiyanın evine gitme ve Tevrat (*Pentateuch*) ve İncil dinleme alışkanlığında olduğunu söylemekteydi. Birçok İslam yazarları, Muhammed ile arkadaş olduğu bilinen ve Kureyşliler tarafından Muhammed'i yetiştirdiği söylenen başka bireyleri de zikretmişlerdir. Onları sırayla aşağı alıyoruz:

- 1) Abdul Kayis kabilesinden Kayis, Muhammed'in sık sık evinde görüştüğü bir Hristiyandı.
- 2) Cabra, ortodoks Hristiyan bir Yunan genci. Mesleği kılıç yapımcısı olan bu kişi, Hadramaut'tan gelip Mekke'de yerleşmiş bulunan bir ailenin kölesiydi. Musa'nın dinsel yasalarını, İsa'nın öğretileri ve peygamberleri çok iyi okumuştur. Evini sıkça ziyaret eden Muhammed'e bu kitapları okuyup açıklardı. (7)
- 3) Abu Takbiha da bir Yunan idi ve Muhammed sık sık onun dinsel konuşmalarını dinlemeye giderdi.
- 4) Sinan oğlu Sohayb bir Yunan ortodoksu ve Güney Mezopotamya'daki Obola'dan Pers valisinin yeğenydi. Obola'yı yağma eden bir harami çetesi tarafından kaçırılmıştı. Eğitimli bir Bizanslı olan Sohayb ellerinden kurtulup Mekke'ye geldi. Burada zenginleşti ve daha sonra İslamı kabul etti.
- 5) Aysh, bir başka köle. Biraz öğretim görmüş bir kişiydi, o da Muhammed'in izleyicisi oldu.
- 6) Hristiyan Tamim kabilesinden Abu Rokaya, yaşamında dürüstlüğüyle tanınır. İyilikseverliği, doğruluğu ve özgecil hizmetleri ona "halk keşişi" sıfatını kazandırmıştı (Archer, John Clark. *Mystical Elements in Muhammed*, New Haven: Yale University Press, 1924, s.60). Daha sonra İslam dinine girdi ve Muhammed'in en yakın arkadaşlarından (sahabi) biri oldu.
- 7) Bir Hristiyan olan Tamim al-Dari'nin Muhammed'in eschatolojik (öbür dünya ve yeniden doğuş vb.) düşüncelerini etkilediği söylenir. O da daha sonra İslam dinine geçti. Bazan Abu Rakoya ile karıştırılır.
- 8) Addas, Mekke'ye yerleşmiş Nineveh'li (Ninova) bir Hristiyan keşişiydi. Hatice Muhammed'i ona götürmüş ve o, tanrısal vahiy getiren melek olarak Cebrail'in anlam ve önemini açıklamıştı. Muhammed onunla uzun konuşmalar yapardı. Bu kişi, Muhammed'in 619'da Tayif'e sığınmayı araştırırken, kendisine yardımcı olan Addas ile karıştırılmamalıdır.
- 9) Ninovalı İbn Hişam diye bilinen Yunus, Addas'ın kardeşiydi. Kendisinin cezbeye (çileyle yücelme) kapılma disiplini aracılığıyla peygamberlik gücüne eriştiği söylenir.
- 10) Yasra ya da Abu Fukayha, Muhammed'in ziyaretinde bulunduğu Mekkeli bir ailede hizmetçi olarak çalışan Hristiyan eğitimi almış birisiydi. Yasra ona İncil nüshalarından okur ve Muhammed de dikkatlice dinlerdi. Yasra'nın kızkardeşi Fukayha Habeşistan sürgününe gitmiş olan Hattab ile evliydi.
- 11) Kuran yorumcusu Abbasi tarafından bir Hristiyan olarak tanımlanan Kayin'in, Kuran'ın içinde geçen bazı hikayeleri Muhammed'e anlatmış olduğu bildirilmektedir.
- 12) Yamama'lı Abdul Rahman'ın da, Muhammed'in çağdaşları tarafından, onun fikirlerinden bazılarını Peygamber aşlamış olduğuna inanılır. İbn İshak, Muhammed'in Yamama'dan Abdul Rahman adından bir Hristiyan ile ilişkileri bulunduğunu onaylamaktadır. Bilginler bu kişiyi Musaylima ile eşleştirirler.

20. Kuran'da Namaz/Dua etme

Namaz (8) Kuran'da tanımlanmaz ve ne de kesin bir düzene konmuştur. Ne Peygamberin kendisi ne de sahabileri, daha sonraki din bilginleri tarafından üzerinde birleşilmiş katı biçimlenmeleri yerine getirmişlerdir. Peygamberin ölümünü izleyen ilk yüzyıl içinde günlük *salat* (namaz) sayısı kesin olarak beşe çıkarılmış ve birkaç *hadis* ortaya atılarak (*Sahih al-Buhari vol.vii* ve *Sahih Muslim vol.iv*'de geçen) günde beş vakit ibadete destek yapılmıştır. (John R. Hinnells, A Handbook of Living Religions, Penguin Books in England, 1991, s. 137, 166-169)

Muhammed dua törenlerini formüle ederken, hiç kuşkusuz birçok bakımlardan Ortadoğu'daki Hristiyan Keşişlerin rutin tapınmalarından (dularda düzenli ara vermeler, diz üzerinde oturmalar, secdeler vb..) etkilendi.

Kuran, tapınma yerleri olarak camiler, kiliseler ve sinagoglara göndermeler yapar(**Kuran 22, 40: ...Bir kısım insanların (kötülüklerini), diğer bir kısmı ile defedip önlemeseydi, mutlak surette, içlerinde Allahın ismi bol bol anılan manastırlar, kiliseler, havralar ve mescitler yıkılır giderdi...**). Yine kiliseler ve sinagoglara gönderme yapan bir Hadis'e göre ise, Müslümanlara "onların içinde ibadetinizi yapabilirsiniz, orada şer yoktur" denilmektedir. Muhammed'in kendisinin arada sırada bir sinagogu ziyaret ettiği söylenir. Ayrıca Muhammed, 628 yılında Najran'dan gelen bir Hristiyan heyetine camide dua etmesine izin verdi.

Muhammed, bir topluluğa, hemen hemen topluma ilişkin fırsatlar olarak toplu tapınmaya itibar ederdi ve törensel kurallar, yani abdest alma ve namaza durma usülleri rastgele uygulanıyordu. Muhammed, şimdi ortodoks Müslümanların ısrar ettiği gibi çoraplı ya da yalınayak namaz kılmazdı, tam tersine ayakkablarıyla tapınma alışkanlığında idi. Sadece tozu-toprağı gitsin diye ayaklarını yere vurur ya da süpürürdü. Shadad İbn Aus, Muhammed'in "Yahudiler ayakkabları ve çizmeleriyle dua etmezler, öyleyse siz onların tersini yapın" dediğini rivayet eder (Hughes, Thomas Patrick. *A Dictionary of Islam*, New Delhi: Cosmo Publications, 1977, s.470)

Bir hadis, namaz sırasında inananların birbirleriyle serbestçe konuştuklarını kaydeder. Muhammed'in kendisi bazı kereler, ibadet esnasında sevgili kız torunu Umama'yı omuzunda taşırdı; onu sadece eğilirken (rükuda) ve secdeye kapanırken yere oturtur, sonra onu yeniden omuzları üzerine çıkartırdı. Diğer bir hadis, Ali'den torunları Hasan ile Hüseyin'in namaz esnasında sırtına çıktıklarını söylemektedir. Kuran'ın hiçbir yerinde günde beş kez ibadet etmek için açık bir emir yoktur. Ayrıca sonraki Ortodoks İslamın beş vakit namaz reçetesinin kesin olarak Muhammed yaşarken saptandığına dair sağlıklı bir kanıt da yok(Torrey, Charles Cutler. *The Jewish Foundations of Islam*, 2nd edn. New York: Ktav, 1967, s. 135). Kuran'ın dağınık ayetleri üzerinde yapılan analiz, namazların söylenildiği günün zorunlu saatları ya da vakit sayısı hakkında herhangi bir tanımlamaya götürmüyor.

Bir Müslümandan dua etmesi (namaz kılması) için talebedilen vakit sayısı, bizzat Muhammed'in kendi uygulamasından da zor çıkarılabilirdi. Peygamber çok ibadet eden bir kişiydi. O çeşitli zamanlarda, fırsat buldukça, daima belirli vakitlerde olmayan, bir günde beş kereden daha fazla namaz kılardı. Onun ve sahabilerinden bazılarının, tıpkı Hristiyan keşişleri gibi "günün üçte ikisi ya da yarısını, ya da gecenin üçte birini" (**Kuran 73, 20: Senin, gecenin üçte ikisine yakın kısmını, bazan yarısını, bazan da üçte birini yatmadan ibadetle geçirdiğini ve beraberinde bulunanlardan bir topluluğun da böyle yaptığını Rabbin elbette biliyor...**) ibadet ederek geçirdikleri biliniyor.

İbn İshak, Muhammed'in Gece Seyahatı, yani Mirac sırasında göksel perdeler önünde dururken, bir Müslümanın kaç vakit namaz kılması gerektiğini sorduğu öyküsünü anlatıyor: Bir ses "günde elli kere" diye yanıt verdi. Aşağı inerken Musa Muhammed'e "geri dönmesini ve her hangi bir Müslümanın böylesine sıkça namaz kılmak zorunda kalmaktan hoşlanmayacağı için sayının azaltılmasını sağla", diye konuştu. Musa tekrar tekrar onu geri göndererek derece derece otuz, sonra yirmiye, ona, en sonunda beşe indirtti. Musa bunun bile fazla olduğunu hissettirdi, fakat tapınmayı azaltmak için bu kadar sık geri dönen Muhammed, daha fazlasını istemekten utandı ve öyle kaldı.

Bu hikayenin çağrıştırdığı, bir Müslümanın günde elli ya da beş vakit namaz kılma zorunda olması değil, fakat "Tanrıyı sık sık düşünmesidir" (**Kuran 33, 41: Ey insanlar! Tanrıyı sıkça zikredin.**). Kuran'da yazılı olduğu gibi, "Tanrıyı ayakta dururken, otururken ve yatarken" (**Kuran 3, 191: Onlar ayakta dururken, otururken, yanları üzerine yatarken Allahu**

anarlar...) ve hatta “yaya yürürken ve at üstüneyken anımsamaları, zikretmeleridir”(Kuran 2, 239: **Eğer-herhangi birşeyden- korkarsanız, namazınızı yürüyerek yahut binmiş olarak kılın...**).

İnananların üzerine bu kadar ağır yük yüklememek maksadıyla Muhammed, kendi örneğini izleyerek, Müslümanların ibadetleri üzerinde azaltma yaptı. Onun tapınmaları belirli olmayan “fasıla namazının” çeşitli vakitleri kadar, şafak öncesi-şafak sonrası, öğle öncesi-öğle sonrası, güneş batımı öncesi-güneş batımı sonrası, geceleyin ve geceyarısı sonrasıydı. Muhammed, Müslümanlar için sınırlama hissettiren düzenleme örneğini, sabah ile öğle ve akşam ile gece namazlarını birleştirip, bazı Müslümanların standart olarak değerlendirdiği günde iki vakite indirerek verdi. Bu, Kuran’daki “dualarınızı gün batımında ve sabah erken yapınız” (Kuran 17, 78-79: **Gündüzün güneş dönüp, gece karanlığı bastırınca kadar namaz kıl; bir de sabah namazını kıl. Çünkü sabah namazı tamıktır./Gecenin bir kısmında uyanarak, sana mahsus nafile olmak üzere namaz kıl...**) buyruğu üzerinde temellendirilir.

Namaz kılarken yüzün çevrildiği yön dahi bir kuşku maddesi olmuştu. Mutazililer, yandaşlarının ortak duygularını geliştirmek için Mekke’ye doğru dönme talebinin Peygamber tarafından önerilmiş olması gerektiğine inanırlar. Çünkü Kuran açık bir biçimde belirtmektedir: “Yüzünüzü doğuya ya da batıya çevirmekte dindarlık yoktur” (Kuran 2,177: **Hayır ve iyilik yüzlerinizi doğu veya batı yönüne çevirmeniz değildir. İman ve dindarlık Tanrıya, ahiret gününe, meleklerle, kitaplara ve peygamberlere inanmakla olur...**). Ve yine “doğu ve batı Tanrınıdır; bunun için herne yana dönseniz, Tanrının yüzü oradadır”(Kuran 2,115: **Doğu da Allahındır, batı da. Nereye dönerseniz Allahın yüzü oradadır, rıza gösterir...**).

Muhammed dua ederken, Arapça okunmasında ısrarlı olmadı; yandaşlarına dualarını kendi ana dillerinde söylemelerine izin verdi. Bu izni almada birinciliği Salman-i Faris’e bağışladı (Ameer Ali, Syed, *The Spirit Of Islam*, s. 186).

Mekke yönünde programlanmış, inananların geniş çoğunluğuna bir günde birkaç kere belirli vakit sayısı, bir yabancı dil içinde (Arapça olarak) monotonlaştırılmış namazların bütünlük fikrini düşünen, örneğin bazı Süfîler gibi, Müslümanlar vardı. Dualarını katı bir biçimde abdes-gusül, dizüstüne oturma ve secdeye kapanma zorunluklarıyla yaptılar; asıl inançlarına aykırı, mekanik töre biçimine sokulmuş olarak ve hatta dindar görünüp ikiyüzlülük içinde uyguladılar...

(*) Kalküta doğumlu bir Hintli olan yazar, Hindistan, Uzak ve Orta Doğu’da uzun geziler, geniş araştırma ve incelemeler yapmış biri ve uluslararası *Asia* dergisinin editörüdür. Hinduizm üzerine iki ciltlik ansiklopedi ve Budizm, Gnostisizm, İran Kültürü, Kamboçyalı Kmerlerin tarihi ve diğer birçok konular hakkında kitaplar yazmıştır. Benjamin Walker, İslam dini ve kurumlarının oluşumu, çıkış coğrafyasındaki diğer uygarlıklar ve inançlardan etkilenmelerini incelediği *Foundations of Islam* kitabını 15 bölüme ayırmıştır. Biz yalnız onsekiz alt başlık altında incelediği 7. Bölümü oluşturan “Kuran”(s.146-170) ile, 10.Bölümden “Muhammed’in Hristiyan öğretmenleri”(s.190-191) ve 11. Bölümden “Dua-Namaz”(s.213-214) altbaşlıklarıyla verdiği iki konuyu çevirdik.

Bazı noktalarda kendi görüş ve ek bilgilerimizi aşağıda dipnotlar olarak verdik. Ayrıca yazıya bir katkımız da, yazarın gönderme yaptığı 70 kadar ayeti saptayıp metnin içine koymak biçiminde oldu. Böylece okuyucuyu Kuran’dan bulup okuma zahmetinden kurtardık. Ancak yazarın verdiği ayet numaralarının hemen hemen yarısı, baktığımız Kuran nüshalarınınkine uymadığı için bizi epeyce uğraştırdı.

- (1) Batı dillerinde melek anlamındaki ‘angel’, Yunanca ‘ἄγγελος-angelos’ (haberci, ulak) sözcüğünden gelmektedir.
- (2) 286 ayetle Bakara Suresi
- (3) Maymuniyya hakkında genişbilgi için bkz. Şehristani, *Kitab al-Milal-Çev. Jean Claud Vadet, Les Dissidences de l’Islam*, Paris, 1984, s.237.
- (4) Geleneksel söylentiye göre yedi nüsha yapılmıştır.
- (5) Anadolu’da yetişmiş, Fars dilinin büyük ozanı Mevlana Celaleddi Rumi’yi (Ö.1271) de bu konuda anımsayalım. Çünkü onun büyük yapıtı **Mesnevi**, çevresi kadar kendisi tarafından da ikinci Kuran gibi değerlendiriliyordu.
- (6) Vahiy kitaplarına eşit gözle bakan *İhvan-ı Safa* ansiklopedisi yazarları akıl ve onun ilk örnek verileriyle uyumlu olarak göksel kitabın varolabileceğine inanmamakta. Kuran’ın bir ayetine (**Kuran 41,53: İnsanlara ufuklarda ve kendi nefislerinde ayetlerimizi göstereceğiz...**) dayanarak, “Kitap söyleminin dahi bu ilkörnekleme düşüncesi içinde yaratılmış evrene eklendiği” yorumunu getirmektedir. *İhvan-ı Safa*’da vahiy kitaplarına ilişkin geniş bilgi için bkz. Yves Marquet, *La philosophie Des Ikhwan Al-Safa*, Etude et Document, Alger, 1973, s.313-323.
- (7) 16.surenin 103.ayetinde sözü edilen ve tartışılan yabancı kişi budur.
- (8) “Prayer” olarak İngilizceye çevrilen Arapça “Salat”ın Türkçe karşılığı “Dua, dua etmek”dir. Ancak sözcüğün Farsça karşılığı olan “Namaz” Türkçeye girmiş ve Ortodoks İslamın zorunlu tapınma eyleminin ifadesi olarak yerleşmiştir

KAYNAKÇA:

- 1) Walker, Benjamin, *Foundations of Islam, the Making of a World Faith*, London: Peter Owen Publishers, 1998,
- 2) Türkdogan, Orhan Prof.Dr., *Alevi-Bektaşî Kimliği*, İstanbul, 1996
- 3) Kaygusuz, İsmail, *Görmediğim Tanrıya Tapmam*, İstanbul: Alev Yayınlar, 1996
- 4) Momen, Moojan, *An Introduction to Shi’i Islam*, Yale University Pres, 1985
- 5) Engineer, Asghar Ali, *The Origin and Development of Islam*, Bombay: Orient Longman Ltd., 1980
- 6) Jean-Patrick Guillian et ses collaborateurs, *Le Livre de l’Echelle de Mohamet*, Paris-1991
- 7) Yakut, *Mudjam al Buldan III*, Beyrout-1376/1957,
- 8) Ayıntabi Mehmet Efendi, *Kuran-ı Kerim Meali ve Tefsir-i TİBYAN TEFSİRİ*, Yayınlayan:Selahaddin Sağlam, Baskıya hazırlayan: Ayhan Yalçın, İstanbul:Saadet Yayınevi,1985
- 9) *Kuran-ı Kerim ve Türkçe Açıklamalı Meali*, Hazrlayan: 6 Kişilik Heyet, Hadimü’l-Harameyyni’ş-şerifeyn Kral Fehd Mushaf-ı Şerif Basım Kurumu, Suudi Arabistan Krallığı, Medine-i Münevvere, 1412/1992
- 10) *THE HOLY QUR-AN, English Translation of the Meanings and Commentary*, The Custodian of the Two Holy Mosques King Fahd Complex For The Printing of The Holy Qur-an, The Kingdom of Saudi Arabia, al-Madinah Al-Munawarah, 1413/1993
- 11) Glubb, John Bagor (Glubb Pasha), *The Life and Times of Muhammed*, 1979,
- 12) Muir, Sir William, *The Life of Muhammed, from Original Sources*, Rev.edt. Edinburgh: John Grant-Orig.pub.1858-61-, 1912
- 13) Frieling, Rudolf, *Christianity and Islam*, Edinburgh, 1978
- 14) Matt, Daniel Chanan, Zohar, *The Book of Enlightenment*, London, 1983
- 15) A.J. Wensinck, *SEI (Shorter Encyclopaia of Islam)*, ed. H.A.R. Gibb and J.H.Kramers, Leiden-Brill, 1974
- 16) Sale, George, trans. *The Koran: With a Preliminary Discourse and Explanatory Notes*, London, 1886
- 17) Watt, W. Montgomery, *Bell’s Introduction to the Qu’ran*, Edinburgh University Press, 1970
- 18) Goldziher, Ignaz, *Muslim Studies*, (ed. S.M. Stern) 2 volms, London, 1971

- 19) *Shahristani, Kitab al-Milal- Fr. çev. Jean Claud Vadet, Les Dissidences de l'Islam, Paris, 1984*
- 20) Gibb, H.A.R., *Arabic Literature*, 2.baskı, Oxford University Press, London, 1974
- 21) Lyall, Charles James, *Translation of Ancient Arabic Poetry*, London: Williams and Norgate, 1930
- 22) Tisdall, William St.Clair, *The Original Sources of the Qur'an*, London: SPCK, 1911
- 23) Ameer Ali, Syed, *The Spirit of Islam*, Methuen (Original baskı London, 1922), 1965
- 24) Grunebaum, Gustav von, *Medieval Islam*, Chicago University Press, 1961
- 25) Rodinson, Maxime, *Muhammed*, İng. Çev. Anne Carter, London: Penguin, 1976
- 26) Andrae, Tor, *Muhammad: The Man and His Faith*, New York: Harper, 1960
- 27) Ruthven, Malise, *Islam in the World*, Harmondsworth: Penguin, 1984
- 28) Al-Thaalibi, İsmail, *Lata'if al-Maarif/The Book of Curious and Entertaining Information*, ed. C.E. Bosworth, Edinburgh University Press, 1968
- 29) Rahman, Fazlur. *Islam*, London: Weidenfeld and Nicolson, 1966
- 30) Sweetman, J. Windrew. *Islam ve Christian Theology*, Birmingham: Selly Oak, 1985,
- 31) Marquet, Yves, *La philosophie Des Ikhwan Al-Safa*, Etude et Document, Alger, 1973
- 32) Guillaume, Alfred. *Islam*, Rev.edn. Harmondsworth: Penguin, 1983
- 33) Hourani, Albert, *A History of the Arab Peoples*, London: Faber, 1991
- 34) Abbott, Nabia. *Aisha the Beloved of Muhammed*, London: Saqi Books, 1939
- 35) Archer, John Clark. *Mystical Elements in Muhammed*, New Haven: Yale University Press, 1924
- 36) Hughes, Thomas Patrick. *A Dictionary of Islam*, New Delhi: Cosmo Publications, 1977
- 37) Torrey, Charles Cutler. *The Jewish Foundations of Islam*, 2nd edn. New York: Ktav, 1967
- 38) Hinnells, John R., *A Handbook of Living Religions*, Penguin Books in England, 1991